

2. Pregled svetovne književnosti po obdobjih.....	2
1. ORIENTALSKE KNJIŽEVNOSTI.....	2
2. ANTIČNA KNJIŽEVNOST.....	3
3. SREDNJEVEŠKA KNJIŽEVNOST (476-1492).....	3
4. RENESANSA (16 stoletje).....	3
5. PROTIREFORMACIJA IN BAROK.....	4
6. RAZSVETLJENSTVO.....	4
7. PREDROMANTIKA IN ROMANTIKA V EVROPI.....	4
8. EVROPSKI REALIZEM IN NATURALIZEM.....	4
9. MODERNA (1890 – 1900).....	5
10. KNJIŽEVNOST MED OBEMA VOJNAMA (1919 – 1941).....	5
11. SVETOVNA KNJIŽEVNOST 20. STOLETJA.....	5
3. Pregled domače književnosti po obdobjih.....	6
1. DOBA STARIH ZAPISOV (10 – 15 STOL.).....	6
2. PROTESTANTIZEM ALI REFORMACIJA (1550 – 1600 OZ. 16. STOL.).....	6
3. PROTIREFORMACIJA IN BAROK (1600 – 1768 OZ. 16. IN 17. STOL.).....	6
4. RAZSVETLJENSTVO (1768 – 1819).....	6
5. ROMANTIKA (1819 – 1850).....	6
6. REALIZEM (1850 – 1899).....	7
7. MODERNA ALI SODOBNA ROMANTIKA (1899 – 1918).....	7
8. OBDOBJE MED OBEMA VOJNAMA (1918 – 1941).....	7
9. KNJIŽEVNOST NARODNO OSVOBODILNE BORBE (1941 – 1945).....	7
10. SODOBNA SLOVENSKA KNJIŽEVNOST (OD 1950 NAPREJ).....	8
ANTIČNA KNJIŽEVNOST.....	9
Homer: Iliada.....	9
BIBLIJA.....	11
Prilika o izgubljenem sinu.....	12
SREDNJI VEK.....	13
RENEŠANSA.....	13
Shakespeare: Romeo in Julija.....	14
Reformacija, protireformacija in barok na Slovenskem.....	16
Protireformacija in barok.....	17
Trubar: Proti zidavi cerkva.....	18
Janez Svetokrski – Na noviga lejta dan.....	18
Lepa Vida.....	20
LJUDSKE BALADE IN ROMANCE.....	21
RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM.....	21
A.T. LINHART: Ta veseli dan ali Matiček se ženi.....	22
EVROPSKA ROMANTIKA.....	23
PUŠKIN - JEVGENJ ONJEGIN.....	23
ROMANTIKA NA SLOVENSKEM.....	24
F. PREŠEREN: Zdravljica.....	25
EVROPSKI REALIZEM IN NATURALIZEM.....	26
Fjodor Mihajlovič DOSTOJEVSKI: Zločin in kazen.....	27
Gustave FLAUBERT: Gospa Bovary.....	28
Henrik IBSEN: Strahovi.....	29
MED ROMANTIKO IN REALIZMOM NA SLOVENSKEM.....	29
Josip JURČIČ: Deseti brat.....	29
Janko KERSNIK: Jara gospoda.....	30

Ivan TAVČAR: Visočka kronika.....	31
ANTON AŠKERC: MEJNIK.....	31
EVROPSKA NOVA ROMANTIKA/MODERNA.....	32
NOVA ROMANTIKA/MODERNA NA SLOVENSKEM.....	33
Dragotin Kette: Na trgu.....	33
I. CANKAR: Na klancu.....	33
I. CANKAR: Hlapci.....	34
SVETOVNA KNJIŽEVNOST PRED 2. SVETOVNO VOJNO.....	38
Kafka: Preobrazba.....	38
SLOVENSKA KNJIŽEVNOST PRED 2. SVETOVNO VOJNO IN MED NJO.....	39
KNJIŽEVNOST 2. SVETOVNE VOJNE.....	40
Srečko Kosovel: EKSTAZA SMRTI.....	40
Slavko Grum: DOGODEK V MESTU GOGI.....	41
KAREL DESTOVNIK-KAJUH: BOSA POJDIVA, DEKLE, OBSOREJ.....	42
SLOVENSKA KNIŽEVNOST PO 2.SV.VOJNI:.....	42
Janez Menart: Croquis.....	43
KAJETAN KOVIČ : JUŽNI OTOK.....	43
DANE ZAJC: ČRNI DEČEK.....	43
SVETLANA MAKAROVIČ: ZELENİ JURIJ.....	44
VITOMIL ZUPAN: MENUET ZA KITARO.....	45
DRAGO JANČAR: VELIKI BRILJANTNI VALČEK.....	45

Literarne zvrsti so:

- LIRIKA;
- EPIKA;
- DRAMATIKA;

Vrste literarnih zvrsti:

- Lirika: oda, sonet, elegija;
- Epika: roman, novela, povest;
- Dramatika: komedija, tragedija, drama;

2. Pregled svetovne književnosti po obdobjih

1. ORIENTALSKE KNJIŽEVNOSTI

Značilnosti:

- vpliv religije;   - daljša besedila niso ohranjena v celoto;
- avtorji niso znani;   - neposredno ne vplivajo na evropsko književnost (izjema Biblija);

Delitev orientalskih književnosti:

- Egipčanska (3000 pnš.): Pesem nosačev žita (delavska, lirski pesem);
  - Babilonsko asirska (3000 pnš.): Ep o Gilgamešu (zapisan na 12 glinenih ploščah v 7. stol. pnš.);
  - Indijske: Mahabharata (najobsežnejši svetovni ep), Ramajana (ep) ter sveto pisanje Vede;
  - Kitajska: Konfucij: Ši King (»Knjiga pesmi«);
  - Perzijska: sveta knjiga Avesta. Pride v Evropo preko Geothea;
  - Japonska: lirika: tanka, haiku
  - Arabska: sveta knjiga Koran, zbirka novel Tisoč in ena noč (okvirna izpoved), Zgodba o pritlikavcu (vložena zgodba);
  - Starojudovska: Biblija ali Sveto Pismo (sveta knjiga krščanstva in judovstva).
- Biblijo delimo na:

- Stara zaveza (od 12. stol. pnš. do 1. stol.): pomembni dogodki iz judovske zgodovine, zakoni (pentatevh), preroki ter spisi.
- Nova zaveza (1.- 4. st.): Napisana je v grščini. Najpomembnejši so: evangeliji, apostolska dela, pisma in apokalipsa .

Septuaginta: 1. prevod stare zaveze v grščino.
Biblije v latinščin

Vulgata: 1. prevod celotne

2. ANTIČNA KNJIŽEVNOST

a) STAROGRŠKA KNJIŽEVNOST (od 8. st. pnš.):

- Arhaična (8. – 5. st. pnš.);
- Klasična (5.,4.st. pnš.);
- Helenistična (332 pnš. – 476 nš.):

b)RIMSKA KNJIŽEVNOST (240 pnš – 476):

- Predklasično obdobje (240 – 81 pnš.):
- Klasično obdobje:
  - zlati vek : 81 pnš – 117 nš.;
  - srebrni vek: od 14 do 117;
  - Pozno cesarstvo: 117 – 476,;

3. SREDNJEVEŠKA KNJIŽEVNOST (476-1492)

a) SREDNJEVEŠKA LATINSKA KNJIŽEVNOST: Avtorji so duhovniki in menihi.

Značilnosti:

- cerkvene pesmi;
- verske himne (osebne, znani avtorji);
- vagantska poezija;
- osebno-izpovedna kratka proza;
- duhovne igre:
- pasijoni, misteriji, mirakli (prikazi čudežev) - moralitete (v njih nastopajo alegorične osebe).

Predstavniki in dela:

- Dante Alighieri (1265 – 1321): Božanska komedija

4. RENESANSA (16 stoletje)

- zgodnja: do leta 1500;
- visoka: 1500 – 1550;
- pozna: 1550 – 1616 (smrt Shakespeare-ja);.

Predstavniki in dela:

- **F. Petrarca:** zbirka pesmi **Canzoniere (vsebuje 317 sonetov);**

- **G. Boccaccio (1313 – 1375):** Dekameron (1348 – 1353) Novela o sokolu;
- **Cervantes (1547 – 1616):** Don Kihot – Veleumni plemič Don Kihot iz Manče;
- **Shakespeare:** najpomembnejši evropski predstavnik renesanse. Hamleta, Romeo in Julija.

5. PROTIREFORMACIJA IN BAROK

PROTIREFORMACIJA (1595 – 1615)

Gre za obdobje rekatolizacije (povračanje katoliške vere).

BAROK (1672 – 1768)

Barok je umetnostni krog, ki se najprej pojavi v slikarstvu in šele nato v književnosti.

Predstavniki in dela:

- Janez Svetokriški (Tobija Lionelli): Pridiga, Na noviga lejta dan;

6. RAZSVETLJENSTVO

Je meščansko gibanje, ki se začne v Franciji sredi 18. st. Vrh in hkrati zaključek doseže s francosko revolucijo (l. 1789) – z njo se namreč težnje razsvetljenstva uresničijo. Razsvetljenstvo se med umetnostmi uveljavi le v književnosti, ker je le ta primerna za širjenje njenih idej (GESLO: svoboda, enakost, bratstvo). Poudarja človeške sposobnosti, razum, znanje. Meščanstvo zahteva enakopravnost med plemstvom in meščanstvom.

Predstavniki in dela:

- Beaumaichais: najpomembnejši predstavnik. Figarova svatba (vpliva na nastanek Matička);

- D. Defoe: Robinson Crusoe in Guliverjeva popotovanja;

- T. Moore: Utopija;

7. PREDROMANTIKA IN ROMANTIKA V EVROPI

PREDROMANTIKA se je razvila v 2. polovici 18. st. vzporedno z razsvetljenstvom – prevladuje po letu 1789 z zaključkom razsvetljenstva.

ROMANTIKA (1800-1830):

Romantika je umetnostna smer, ki se ne uveljavi le v književnosti, ampak tudi v glasbi, umetnosti ... Romantika se razvije kot nasprotje razsvetljenstva. Uveljavi se po celotni Evropi. Romantika je 1. obdobje, ko se slovanski narodi uveljavijo na zemljevidu evropske književnosti.

Predstavniki in dela:

- J. W. Goethe: Trpljenje mladega Wertherja; - Byron: Romanje grofiča Harolda;

- M. J. Lermantov: Jadro;

- Heinrich Heine: Lorelaj;

- G. Leopardi: Sam sebi

- A. S. Puškin: A. P. Kernovi

8. EVROPSKI REALIZEM IN NATURALIZEM

REALIZEM se začne 1830 s koncem romantike in doseže vrh 1850-1870; nato preide v NATURALIZEM, ki traja do 1890, ko se uveljavi fin de siècle. Je čisto nasprotje romantike.

Predstavniki in dela:

- F. M. Dostojevski: Zločin in kazen;

- G. Flaubert: Gospa Bavary;

- N. V. Gogolj: Plašč, Revizor;

- E. Zola: Beznica;

- G. De Maupassant: Nakit;

- H. Ibsen: Strahovi;

9. MODERNA (1890 – 1900)

Pojavi se kot nasprotje realizma in naturalizma. Uveljavijo se poteze, ki jih pozna že romantika.

Literarne smeri:

- Nova romantika: Izhaja iz romantike, vendar stara nasprotja (ideali – stvarnost) dožene do skrajnosti. V novi romantiki idealov NI več (ne verjamejo več vanje). Poudarjajo tudi nasprotje med posameznikom in družbo – sprtost posameznikov z okoljem, mu nasprotujejo (izpostavljajo svojo drugačnost).

- Dekadenca (propad): Ta smer je prepričana, da je civilizacija dosegla vrh in tako lahko sledi le še njen propad ob koncu stoletja.

- Simbolizem: Prevladujejo simboli (besede, ki imajo poleg osnovnega še dodaten pomen, ki je veliko pomembnejši). Ti pomeni so težko dojemljivi, saj niso razložljivi. V besedilu delujejo besede tudi s svojo zvočno podobo.

- Impresionizem: Poudarja trenutne vtise, ki jih avtorji tako skušajo ujeti. Oblike se zelo kratke, ni sklenjenega opisa zunanjega dogajanja, pač pa samo neposredni čutni vtisi, predstave, razpoloženja. Pojavlja se zlasti v črticah novelah in pesmih (lirski), lahko pa tudi v romanih ter dramah.

Predstavniki in dela:

- Oscar Wilde: Saloma;

- C. Baudelaire: Tujec, Sorodnosti;

- P. Verlaine: Jesenska pesem;.

10. KNJIŽEVNOST MED OBEMA VOJNAMA (1919 – 1941)

EKSPRESIONIZEM (1818 – 1930)

Ekspresionizem je nasproten impresionizmu. Ekspresionistični avtorji vsebino svoje duševnosti prenašajo v zunanji svet. Zato se osnova sveta spremeni – postane izraz posameznikove duševnosti, ker so ta občutja boleča postane svet temačen, mrk,...
→ groteskna podoba sveta.

SOCIALNI REALIZEM (1930 – 1941):

Uveljavi se le v slov. književnosti.

11. SVETOVNA KNJIŽEVNOST 20. STOLETJA

Nadaljujejo se še vplivi prejšnjih smeri (realizem, simbolizem in manj naturalizem ter dekadence). Na novo pa se pojavi modernizem.

MODERNIZEM je skupno ime za različne smeri, ki se uveljavijo na zač. 20. st. – futurizem, dadaizem, ekspresionizem, konstruktivizem, nadrealizem,...

Smeri modernizma:

- Futurizem;

- Dadaizem;

- Ekspresionizem;

- Konstruktivizem;

France Prešeren – Poezije.

6. REALIZEM (1850 – 1899)

Realizem pomeni realno, stvarno, resnično, takšno kot j, objektivno. Prevladuje epika.

1. slovenski roman: Josip Jurčič, Deseti brat;

1. slovenski zgodovinski roman: Ivan Tavčar, Visoška Kronika;

Predstavniki in dela:

- Simon Jenko   - Simon Gregorčič;   - Anton Aškerc;   - Josip Jurčič;

- Janko Kersnik;   - Ivan Tavčar;.

Pri nas je to obdobje pod močnim vplivom romantike zato mnogi to obdobje imenujejo od Romantike do Realizma.

7. MODERNA ALI SODOBNA ROMANTIKA (1899 – 1918)

1899 – Cankar, Erotika (edina pesniška zbirka); Zupančič, Čaša opojnosti;

1918 – Smrt Ivana cankarja in konec 1. Svetovne vojne.

Literarne smeri:

- Impresionizem: Murn;

- Simbolizem: Ivan Cankar (Kostanj posebne sorte);

- Naturalizem (skrajni realizem): Govekar;

- Dekadenca;.

Predstavniki in dela:

- Ivan Cankar,   - Murn;   - Kette,   - Župančič;.

8. OBDOBJE MED OBEMA VOJNAMA (1918 – 1941)

a) Ekspresionizem (1918 – 1930): Srečko Kosovel, Integrali;

b) Socialni realizem (1930 – 1941): Mali človek – reven kmet, delavec, ki se ubada z rvščino in skuša preživeti. Dogajajo se mu družbene krivice.

Predstavniki in dela:

- Lovro Kuhar Prežihov Voranc;   - Miško Kranjec;   - Srečko Kosovel;.

9. KNJIŽEVNOST NARODNO OSVOBODILNE BORBE (1941 – 1945)

Tendenčna literatura: je tista ki opisuje določen čas kasneje pa nima sporočilne vrednosti.

Predstavniki in dela:

- Karel Destovnik Kajuh; - Matija Bor;

10. SODOBNA SLOVENSKA KNJIŽEVNOST (OD 1950 NAPREJ)

ANTIČNA KNJIŽEVNOST

Antična književnost obsega književnosti iz obdobja antike, torej grško in rimsko književnost. Antika pomeni dobo pred srednjim vekom, ki je trajala od leta 1000 pr. n. št. do 5. stoletja.

Homer: Iliada

antični grški pesnik, najverjetneje živel v 8. stoletju pr. n. št. v Mali Aziji.

Homer je legendarna osebnost. O njegovem življenju je znano malo gotovega. Bil je eden rapsodov, potujočih starogrških pevcev, ki so potovali po deželi in ob spremljavi lire peli svoje pesmi. Najverjetneje je bil slep. Njegov rojstni kraj ni znan - za to čast se potegujejo številna mesta v današnji Grčiji in Turčiji.

Iliada

Iliada je junaški ep grškega pesnika Homerja. Ime izhaja iz grškega imena za mesto Troja - Ilion. Govori o zadnjih 50 dneh trojanske vojne. Sestavljen je iz 24 spevov, napisanih v značilnem verzu starogrške epike, šestomeru ali heksametru. V slovenščino je Iliado prevedel Anton Sovré. V njej je človeška usoda popolnoma prepuščena volji bogov.

Iliada je skupaj z Odisejo glavni vir za preučevanje grške družbe v temnem obdobju (12. - 8. stoletje pr. n. št.).

Predzgodba Iliade je trojanski mit. Trojanskemu kraljeviču Parisu je bilo ob rojstvu prerokovano, da bo onesrečil rodno mesto, zato so ga starši dali odnesti na goro in ga prepustiti smrti. Tam ga je dojila medvedka, nato pa so ga našli pastirji. Grške boginje Hera, Afrodita in Atena so ga izbrale za razsodnika na lepotnem tekmovanju. Paris je zmago prisodil Afroditi, ki mu je zato obljubila najlepšo žensko na svetu. Zatem je v Trojo spremljal najlepšega bika, ki naj bi predstavljal nagrado na igrah. Da bi rešil bika, se je iger udeležil in zmagal. Družina ga je spoznala in ga spet sprejela, nato pa je odšel v Grčijo, da bi rešil svojo teto. Spoznal je lepo Heleno, ženo kralja Menelaja in najlepšo žensko na svetu. S tem je dobil Afroditino nagrado in Heleno je odpeljal v Trojo, Menelaju pa pobral veliko zakladov. Ta je zbral grško vojsko (vsi Helenini snubci so bili zapriseženi k boju) in se odpravil na maščevanje. Glavni poveljnik grške vojske je Menelajev brat Agamemnon. Vojna, obleganje Troje, je trajala 10 let.

Iliada se začne z Ahilovo jezo nad Agamemnonom, ki mu je vzel lepo sužnjo Briseido. Ahil se zato noče boriti in namesto njega odide v boj njegov najboljši prijatelj Patroklos. Ubije ga največji trojanski junak, kraljevič Hektor. Vrh epa je v 22. spevu. Ta opisuje spopad največjih junakov, Hektorja in Ahila. Na Ahilovo stran se postavi boginja Atena in Hektor je poražen. Sam trojanski kralj Priam pride prosit Ahila za sinovo truplo in ta ga usliši. Iliada se zaključi z dvema pogreboma - na trojanski strani pokopljejo Hektorja, Grki pa Patrokla.

Trojanski mit se nadaljuje s prihodom Amazonk, ženskega bojvniškega plemena, ki stopi na stran Trojancev. Grki sprva močno izgublajo, saj Ahil žaluje za Patroklom. Na koncu se odloči in ubije njihovo kraljico. Paris nato ubije Ahila in ta izkrvavi iz edine ranljive točke, pete. Grka Odisej in Ajant se spreta zaradi vodilnega mesta, ki ga ponazarja lastništvo Ahilove bojne opreme. Prisodijo jo Odiseju. Glavni trojanski junak je zdaj Enej, a Trojanci ne morejo premagati Grkov. Parisa ubijejo. Odisej se nato izmisli zvijače - kot darilo in znak premirja Grki Trojancem podarijo lesenega konja. V njem se skriva četa Grkov, ki ponoči zapusti konja, napade mesto ter glavnini vojske, ki je navidezno odplula, odpre mestna vrata. Pred konjem jih svari svečenik Laokont, vendar ga Trojanci ne poslušajo, saj ga bog Pozejdon med govorom umori s kačami. Od trojanskih vojakov se reši le Enej. O njegovih kasnejših doživetjih govori največji rimski ep Eneida, ki ga je napisal Vergil. V njem Enej nastopa kot ustanovitelj Rima.

Ep Odiseja, nekakšno nadaljevanje Iliade, pripoveduje o Odisejevem vračanju na rodno Itako.

Sofoklej: Antigona (tebanski mit, antično gledališče, tragedija, tragično)

Tebanski mit

Kranju Laju in Jokasti se rodi sin. Lai se spomni prerokbe, da ga bo sin ubil, zato mu da prebosti kite ob gležnjih in ga dal pastirju. Temu se je zasmilil in ga dal pastirju korintskega kralja Poliba. Kralj ga je posvojil in mu dal ime Ojdip. Odraščal je na dvoru, na neki gostiji je izvedel, da je posvojenec. Napotil se je v Delfe, tam izvedel, da bo ubil očeta in se poročil z materjo in se začel izogibati Korinta. Isti čas je v Delfe potoval tebanski kralj Laj. Na ozkem razpotju je prišlo do pretepa, ubiti so bili vsi, razen en sluga. Ojdip je uresničil prvi del prerokbe. Preživel sluga je prinesel v Tebe novico, da je skupina razbojnikov ubila kralja. V Tebe je prišla tudi Sfinga, ki je ubila vsakega, ki ni znal rešiti uganke. Ojdip je prišel v mesto in rešil uganko, za nagrado je dobil Jokasto za ženo in postal kralj. Rodili so se jima: Antigona, Ismena, Eteokles, Polinejkes. Uresničil se je drugi del prerokbe. Izbruhnila je kuga. Ojdip je poslal svaka Kreona v Delfe, ta pa se je vrnil z novico, da bo kuga morila toliko časa, dokler ne najdejo morilca kralja Laja. Ojdip zločinca že vnaprej izobči. Videc Teirezias mu pove, da je to on sam. Ojdip zgodbo pove Jokasti, na dan pride zgodba o smrti Laja. Ob spominu na ubitega starca Ojdipu začne plahneti samozavest. Korintski sel, ki je prišel z novico o smrti korintskega kralja, mu pove resnico o njem, dokončno pa jo razkrije Lajov pastor. Jokasta se od sramu obesil, Ojdip si iztakne oči. Za tebanski prestol se spopadeta sinova Eteokles in Polinejkes. Eteokles prevzame oblast, Polinejkes z zaveznikimi oblega Tebe. V dvoboju sta oba ubita. Antigona odvede Polinejka na Eteoklesovo grmado, kjer v sovraštvu gorita v ločenih plamenih.

ANTIČNO GLEDALIŠČE OZ. AMFITEATER:

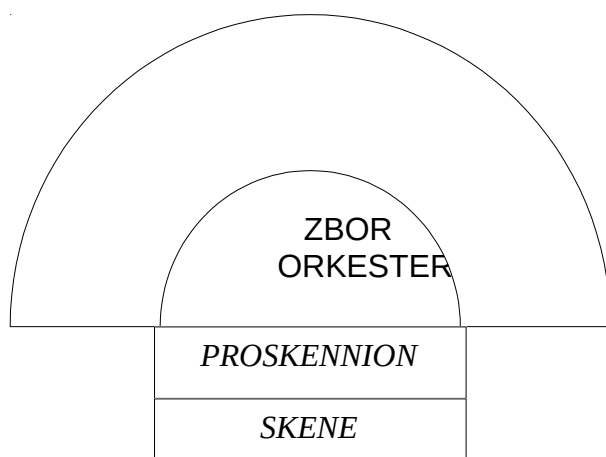
Gledališče je bilo značilne polkrožne oblike in na sredini je igral orkester oz. zbor in tam je stal tudi oder na katerem so igralci igrali. Oder je zapiral tako imenovani skene.

V gledališču so igrali tragedije v čast bogu Dionizu. Moški so se oblačili v kozle (tragos). Ženske niso smele igrati. Na začetku je začel zbor in nato se jim pridružijo še 3 igralci. Igralci so imeli obute čevlje (koturni) in oblečene halje (toge) ter maske na obrazih. Igre so potekale v marcu kar 3 dni po 12 ur, (3 tragedije (trilogija) + 1 komedija).

Deli gledališča:

- proskenion: oder na katerem so igrali;
- skene: stavba, ki je zapirala amfiteater oz. ozadje

Izgled gledališča:

TRAGEDIJA (TRAGIČNO)

Nastala v Grčiji iz praznovanj v čast boga **Dioniza**. Med sprevodi je zbor satirov (pevci v kostimih) pel pesem o Dionizu, ki se je kasneje spremenila v dialog. **Thespis**, prvi pisec tragedij, je uvedel igralca in govor namesto pesmi, **Aishil** je dodal drugega, **Sofoklej** tretjega. Glavnemu so dodali še stranske igralce, tako da je **starogrška tragedija** po zasedbi imela protagonista, epizodne igralce in zbor. Tragedije so izvajali ob Dionizovih praznikih na posebnih tekmovanjih. Tekmovali so trije dramatik, ki so predstavili **trilogijo** (tri tragedije) ali **tetralogijo** (tragična trilogija in komedija). Izročilo tragedije sta oživila **barok** in **klasicizem**. Poudarjala sta enotnost in **stanovsko klavzulo**, junaki so bili iz višjih slojev, da je bil padec večji.

*****

BIBLIJA

Svéto písmo ali Bíblija (iz grške besede βιβλία: biblia, ki pomeni knjige[1]) je sveta knjiga krščanstva. Sestavljata jo dva dela: Stara in Nova zaveza. Stara zaveza predstavlja sveto knjigo za pripadnike judovske vere in izhaja še iz časov pred Jezusom Kristusom.

Sveto pismo je najbolj brana knjiga v zgodovini. Prevedena je v več kot 2.100 jezikov. Ima velik pomen za današnjo kulturo in kot delo jo lahko gledamo iz različnih strani: kot versko ali zgodovinsko knjigo, saj vsebuje mnogo podatkov o zgodovini Judov ter dogajanju v Palestini ob začetku našega štetja.

Stara zaveza je večinoma pisana v hebrejščini, deloma tudi v aramejščini in grščini, Nova zaveza pa samo v grščini. Prvi prevod Stare zaveze v grščino se imenuje Septuaginta. Nastal je v 3. in 2. stoletju pr. n. št. Ime izvira iz domnevnega števila prevajalcev - 70. Prvi prevodi Svetega pisma v latinščino so bili narejeni iz grške Septuaginte in nosijo skupno ime Vetus Latina. Iz izvirnih jezikov pa je Sveto pismo v latinski jezik prvi prevedel sveti Hieronim v 4. stoletju. Prevod se imenuje Vulgata (latinsko: splošno razširjena). Večina prevodov v evropske jezike je temeljila prav na Vulgati. Danes pa se prevaja skoraj izključno iz izvirnega hebrejskega, aramejskega in grškega besedila.

V slovenščino je celotno Sveto pismo prvi prevedel Jurij Dalmatin. Izšlo je leta 1584. Že pred njim je Novo zavezo prevedel Primož Trubar. Celotna Nova zaveza (Ta celi novi testament) je izšla leta 1582. Zadnji prevod je oskrbela skupina prevajalcev pod vodstvom akademika prof. Jožeta Krašovca leta 1996.

Prilika o izgubljenem sinu

11 In rekel je: »Neki človek je imel dva sina. 12 Mlajši med njima je rekel očetu: »Oče, daj mi delež premoženja, ki mi pripada!« In razdelil jima je imetje. 13 Čez nekaj dni je mlajši sin spravil vse stvari skupaj in odpotoval v daljno deželo. Tam je z razuzdanim življenjem pognal svoje premoženje. 14 Ko je vse zapravil, je v tisti deželi nastala huda lakota in začel je trpeti pomanjkanje. 15 Šel je in se pridružil nekemu meščanu tiste dežele, ki ga je poslal na svoje posestvo past svinje. 16 Želel se je nasititi z rožiči, ki so jih jedle svinje, pa mu jih nihče ni dal. 17 Šel je vase in dejal: »Koliko najemnikov mojega očeta ima kruha v obilju, jaz pa tukaj umiram od lakote. 18 Vstal bom in šel k očetu in mu rekel: Oče, grešil sem zoper nebo in pred teboj. 19 Nisem več vreden, da bi se imenoval tvoj sin. Vzemi me za enega od svojih najemnikov.« 20 In vstal je ter šel k očetu. Ko je bil še daleč, ga je oče zagledal in se ga usmilit; priteklo je, ga objel in poljubil. 21 Sin mu je rekel: »Oče, grešil sem zoper nebo in pred teboj. Nisem več vreden, da bi se imenoval tvoj sin.« 22 Oče pa je naročil svojim služabnikom: »Brž prinesite najboljše oblačilo in ga oblecite! Dajte mu prstan na roko in sandale na noge! 23 Pripeljite pitano tele in ga zakoljite ter jejmo in se veselimo! 24 Ta moj sin je bil namreč mrtev in je oživel; bil je izgubljen in je najden.« In začeli so se veseliti. 25 Njegov starejši sin pa je bil na polju. Ko se je domov grede približal hiši, je zaslišal godbo in ples. 26 Poklical je enega izmed služabnikov in ga vprašal: »Kaj je to?« 27 Ta mu je rekel: »Tvoj brat je prišel in oče je zaklal pitano tele, ker je dobil zdravega nazaj.« 28 Razjezil se je in ni hotel vstopiti. Njegov oče je prišel ven in ga pregovarjal. 29 On pa je očetu odgovoril: »Glej, toliko let ti služim in nikoli nisem prestopil tvojega ukaza, pa mi nisi še nikoli dal kozliča, da bi se poveselil s svojimi prijatelji. 30 Ko pa je prišel ta tvoj sin, ki je z vlačugami uničil tvoje premoženje, si mu zaklal pitano tele.« 31 On pa je rekel: »Otrok, ti si vedno pri meni in vse, kar je moje, je tvoje. 32 Poveseliti in vzradostiti pa se je bilo treba, ker je bil ta, tvoj brat, mrtev in je oživel, ker je bil izgubljen in je najden.««

Prilika je svetopisemsko besedilo, v katerem je sporočilo ponazorjeno s prispodobo, ki je vzeta iz stvarnega okolja in življenja.

Nauk ki ga prilika prikazuje temelji na paradoksu, ter se ga ne da racionalno razložiti. Priliko je uporabljal Kristus pri razlagi svojih naukov, ki so bili za tiste čase in takratno

moralo nenavadni, saj je učil npr. (dobro se poplača z dobrim, slabo z slabim).
Obstaja več svetopisemskih prilik: Prilika o izgubljenem sinu, Bogatin in ubogi Lazar,
Prilika o sejalcu in semenu.

*****

SREDNJI VEK

Srédnji vék se prične leta 476 z razpadom zahodno-rimskega imperija (konec starega veka) ter se konča leta 1492 z odkritjem Amerike. Nekateri zgodovinarji postavljajo konec srednjega veka leta 1453 s padcem Konstantinopla, s čimer se je zaključila dolgoletna tradicija vzhodnorimskega imperija. Skoraj tisočletno obdobje srednjega veka razmejimo na tri obdobja: zgodnji, visoki in pozni srednji vek.

Brižinski spomeniki so najstarejši znani ohranjeni zapisi v slovenščini in najstarejši latinični zapis v kateremkoli slovanskem jeziku.

Po rezultatih paleografske analize sodeč so nastali v obdobju med letoma 972 in 1039, verjame pa se, da že pred letom 1000, izvirno besedilo pa naj bi nastalo že v 9. stoletju. Odkrili so jih leta 1806 v Bavarski državni knjižnici v Münchnu vezane v pergamentnem zborniku, ki je leta 1803 prišel tja iz Freisinga. Ime so dobili po tem bavarskem mestu (starinsko slovensko Brižinje), kraj najdbe tako daleč od slovenskega govornega prostora ni nenavaden, saj sta freisinški škofiji pripadali območji Škofje Loke in Vrbskega jezera. Leta 1854 je slavist in slovničar Anton Janežič prevedel ime kraja v Brizno, Brižnik, kasneje pa so privzeli imena Brižinje, Brižine ali Brižinj.

Brižinski spomeniki so najverjetneje nastali v dolini reke Möll (slovensko Molna), danes na avstrijskem Koroškem.

Zapisani so v zvrsti latinice, ki se je uporabljala v stoletjih po Karlu Velikem in se imenuje karolinška minuskula. Skupno gre za tri spomenike, ki so bili del popotnega pastoralnega priročnika freisinškega škofa Abrahama. Prvi in tretji spomenik sta obrazca splošne spovedi. Drugi spomenik je homilija z vabilom k pokori in spovedi; ni le najstarejša slovenska pridiga, marveč je srednjeveška retorična mojstrovina.

Brižinske spomenike hrani münchenska Bavarska državna knjižnica, maja in junija 2004 pa so bili na ogled tudi v NUK v Ljubljani.

*****

RENASANSA

Renésansa (iz francoščine, renaissance, »ponovno rojstvo«) je bilo pomembno kulturno gibanje, ki je v povojih sodobne evropske zgodovine postavilo temelje znanstveni revoluciji in preobrazilo umetnost. Označuje prehod med koncem srednjega veka in začetkom novega veka. Običajno štejejo, da se je renesansa začela v 14. stoletju v Firencah, od koder pa se je razširila v Francijo, ko je francoski kralj Franc I. zavojeval Italijo in so se v Francijo preselili Leonardo Da Vinci, Andrea del Sarto in drugi velikani. Postopoma se renesansa širi in osvoji celotno severno Evropo v 16. stoletju, kjer povzroči protestantsko reformacijo.

To obdobje zaznamuje tudi prehod iz blagovnega k denarnemu gospodarstvu in prehod iz fevdalne družbene ureditve v kapitalistično. Dve najbolj splošni značilnosti renesančne miselnosti sta individualizem in naturalizem. Zaradi podobnosti med renesančno in antično ideologijo v tem obdobju močno naraste zanimanje za antično kulturo starih Grkov in Rimljanov; to duhovno gibanje imenujemo humanizem.

Shakespeare: Romeo in Julija

Avtor: William Shakespeare

Naslov knjige: Romeo in Julija (1595)

Knjiga izšla v Ljubljani, založila DZS

Zbirka Klasje, 1999

Kataložni zapis o publikaciji – CIP

Prevod dela: Oton Župančič

Izvirni jezik: Angleščina

Spremno besedilo: Tine Logar

Uredniški zbor: Nada Barbarič, Majda Degan – Kapus, Janko Kos, Tine Logar

Kraj in čas dogajanja:

Dogajanje okrog 16. in 17. st., oziroma v obdobju renesanse. V tem času je Anglija doživljala korenite ali že kar dramatične spremembe. Takrat je zavladovala kraljica Elizabeta 1., ki je dosegla popolno neodvisnost in začela uveljavljati kapitalizem. Popolnoma pa se je osamosvojila tudi anglikanska Cerkev. Vodilni pa so vse bolj postajali tudi v mornarici.

Začel se je gospodarski razcvet te države.

Tako kot ostalo pa se je začelo razvijati tudi gledališče, ki ga je Elizabeta podpirala. Umetniki in igralci so bili denarno podprti od bogatih plemičev, kateri so ustanavljali svoje igralske skupine.

Tudi Shakespeare je bil član gledališke skupine. Imenovala se je Lord Chamberlain's Men. Vanjo pa se je včlanil leta 1594 in bil v njej do konca njegove uspešne kariere.

Obnova:

Prvo dejanje: Med uglednima plemiškima družinama v Veroni vlada spor. Za nekaj časa odnehata. Ko se družini še tretjič spopadeta na javnem kraju jim knez zagrozi, da bo usmrtil tistega, ki ponovno prične. Stari Capulet pa mu z dobro voljo ponudi svojo Julijo, da se poroči z njegovim sorodnikom Parisom. Da bi se Paris in Julija spoznala bi priredil ples. Vabilo na ples v maskah po naključju pride od Capuletov v Romeove roke. Premišljeval je če se je varno udeležiti plesa, a se na prigovarjanje najboljšega prijatelja Benvolia udeleži. Tam pa je tudi njegova ljubezen Rozalina, za katero je trdil, da ni najlepša. Na plesu pa ni bilo Parisa, udeležil pa se ga je nečak grofice Capuletove Tybalt, ki prepozna Romea in ga hoče napasti, a ga stari Capulet ustavi. Romeo preoblečen v romarja in Julija se srečata in v hipu zaljubita. To je bilo njegovo največje čustvo in ljubezen, torej Julija. Prvič se poljubita, potem pa zvesta, da oba pripadata sprtima družinama in da bo lahko hudo.

Drugo dejanje: Isto noč se Romeo pretihotapi v Capuletov vrt in govori z Julijo (okenski ali balkonski prizor). Dogovorita se, da se naslednje jutro poročita pri bratu Lorenzu (brat kot duhovnik in ne sorodnik), ko se odpravi k spovedi. Lorenzo in doji

pa bosta priči. Romeo pove Lorenzu za Julijo in ga prosi, da ju poroči. Julija in Romeo pa se v največji tajnosti poročita.

Tretje dejanje: Takoj po poroki se na cesti srečajo Benvolio, Romeo in Mercutio s Tybaltom. V dvoboju Tybalt ubije Mercutio, kriv zato pa je tudi Romeo, ko neumno poseže vmes. Poln maščevanja nato Romeo ubije še Tybalta. Ko za to izve knez se odloči Romea izgnati iz Verone. Ko za dogodek izve Julija, se prestraši, saj misli, da je v spopadu umrl Romeo. Dojilja ji pove, da je mrtev Tybalt, Romeo, ki se skriva pri Lorenzu pa izgnan. Ko je Romeo zvedel vest o knezovi odločitvi poskuša v trenutku napraviti samomor, Lorenzo pa ga pomiri in mu svetuje naj naslednji dan odide v Mantovo, sam pa bo ob pravem času seznanil o poroki z Julijo kneza in obe družini. Julijini starši se odločijo, da bodo hčer poročili s Parisom, tako da bo laže prebolela bratrančevo smrt. Menijo namreč, da Julija žaluje zaradi tega.

Pride prizor poročne noči, ko se Romeo prikrade v Julijino spalnico. Tam užijeta slast telesne ljubezni. Njune slutnje pa segajo od srečnih koncev do najslabših. Takoj po tem mati obvesti Julijo, da bo poroka med Parisom v četrtek, Julija pa ta načrt zavrne. Ko za to zve oče pobesni in vztraja pri svojem, Juliji pa v tem težkem trenutku obrne hrbet tudi dojilja. Tako ostane v svoji bolečini sama.

Četrto dejanje: Paris prvič spregovori z Julij, ampak ji ne spremeni čustev. Lorenzo pri spovedi svetuje Juliji, naj navidezno privoli v poroko, nato pa naj spije uspavalno, ki ji ga bo dal in jo bo za dva naredilo, kot mrtvo. Med tem bo poklical Romea, da jo pride iskat v družinsko grobnico in jo odpelje s seboj. Ko Julija pove, da je pripravljena na poroko s Parisom, oče iz navdušenja preloži poroko na sredo. Juliji to ne pride prav, saj mora vzeti uspavalno že dan prej, v stiski pa je tudi Lorenzo, ki ima manj časa za svoj načrt. Zvečer Julija spije uspavalno in zjutraj jo najde dojka ležati v postelji, kot mrtvo. Temu vsi žalujejo.

Peto dejanje: Romeu njegov sluga Baltazar v Mantovo novico o tem, da je Julija mrtva. Ob tem sporočilu se Romeo odloči, da bo umrl ob svoji dragi. Kupi si strup in nemudoma odide v Verono. Brat Janez, ki ga je hotel obvestiti o prevari s pismom ga ni mogel obvestiti zaradi zaprtih dohodov, ker je razhajala epidemija. Lorenzo sluti nesrečo in se takoj odpravi v družinsko grobnico Capuletov. Med tem tja že prispe Romeo s svojim slugo. Hkrati se tja pride posloviti tudi Paris. Ko zagleda Romea, ga kot Tybaltovega morilca in krivca za Julijino smrt ter skrunitelja grba napade. V dvoboju ga Romeo ubije in s tem zapečati svojo tragično usodo z Julijo. S tem pa za njega ni bilo več upanja v srečno življenje. Ob pogledu na Julijo vzame strup in upa, da bosta skupaj v drugem življenju. Nato se Julija prebudi iz omame. Ko Lorenzo vidi, da je Romeo mrtev, pove Juliji, da ji priskrbi samostan. Ko je Julija opazila, da je Romeo mrtev, ga zadnjič poljubi, vzame njegovo bodalo in se zabode.

Končno pridejo na kraj še knez, Julijini starši in Romeov oče (mati je med tem že umrla od žalosti, ker so ji izgnali sina). Lorenzo na kratko povzame zgodbo. Montegi in Capuleti se zavedo, da so zaradi svoje zaslepljenosti in ozkosrčnosti izgubili edina otroka in da se s tem njihovi rodni veji končujeta. Knez vztraja, da končajo med seboj nesmiselni spor in da v mestu spet zavlada red. Monteg in Capulet pristaneta na to.

Najkrajša možna obnova

Dogajalo se je v Veroni, ko Romeo po naključju dobi vabilo na Julijin ples s knezovim sorodnikom. Tam se Romeo in Julija zaljubita. V Romeovi in Capuletovi družini pa so nastajali spori in to je težilo med Julijino in Romeovo poroko, zato se naskrivaj poročita. Romeo je bil za tem po umoru Tybalta izgnan iz mesta. Juliji pa so prirejali

poroko s Parisom, a se Julija da uspavati za dva dni, da bo kot mrtva. Ko se uspava vsi mislijo, da je umrla in jo odnesejo v grobnico. Ko ta vest pride do Romea se odloči, da naredi samomor zraven nje. Ko se ubije, se takoj zbudi Julija in ko ga vidi mrtvega, ga napravi še sama.

Lastno mnenje o knjigi

Zgodba mi je všeč, pa tudi zelo žalostna. Vse skozi je »napeta« (ali se bo Julija ponovno poročila in kaj bi to pomenilo za Romea? Pretepi Romea in izgnanstvo iz mesta.), najbolj pa na koncu, ko Romeo ni bil obveščen o uspavalu in se odloči za usodni korak, ko naredi samomor, že vnaprej pa je bila pričakovana žalostna Julijina poteza.

Glavne osebe: Romeo, Julija, Paris, Monteg, Capulet, Escalus, Tybalt, Benvolio, Baltazar, Dojka, brat Janez, brat Lorenzo, grofica Capuletova, grofica Montegova, Mercuito, trije godci, Abram, Samson, Gregor.

Reformacija, protireformacija in barok na Slovenskem

Reformacija je ime za versko prenovitveno gibanje v Evropi v 15.stol., predvsem pa v 16.stol. To gibanje je začel Martin Luther.

Cerkev je bila v tistem času zelo materialna in nemoralna. Protestanti so hoteli nazaj prvotno krščanstvo. Leta 1517 je Martin Luther na cerkev pribil svojih 95 tez, kako naj bi bilo treba prenoviti, spremeniti cerkev. Problem je bil v odpustkih, saj so tako verniki plačali svoje grehe. Denar je bil uporabljen za gradnjo velikih, razkošnih cerkva. Luther je bil za to, da bi bila Biblija v maternem jeziku, v jeziku naroda. Pomemben je bil kot prevajalec Biblije leta 1534. Ta prevod je zelo pomemben, saj je tudi prvi slovenski prevod Biblije temeljil na Luthrovem prevodu, ki je prevajal iz hebrejskega in grškega originala. Prvi slovenski prevod biblije je napisal Jurij Dalmatin leta 1584. Naslov je Biblija, tu je vse svetu pismu.

Poleg Dalmatina je bil pomemben tudi Sebastijan Krelj, ki je napisal Otročjo biblijo in Postilo slovensko.

Prvo slovensko slovnico v latinščini je napisal Adam Bohorič. Delo se imenuje Zimske urice (Articae horulae); govorimo tudi o metajeziku.

Luther je bil tudi za to, da so molitve in nabožne pesmi v maternem jeziku, zato nastane veliko prevodov. Prevladujejo pa neumetnostna in polumetnostna besedila. Pomen reformacije pri Slovencih:

- Dobimo prvi slovenski knjigi □ 1550 – Katekizem in Abecednik. Knjigi sta napisani v gotici. Gotica □ bohoričica □ gajica (č,ž,š; še danes pišemo v gotici)
- Dobimo svojo pisavo gotico.
- Dobimo temelje slovenskega knjižnega jezika.
- V kulturnem smislu smo dohiteli druge evropske narode.
- Pomembna je zavest o skupnosti vseh Slovencev, to pa se kaže v pregovorih, s katerimi Trubar začneja svoje knjige.

Trubarjev jezik je bil dolenjsko obarvan jezik ljubljanskega pridigarskega izročila.

Književno delo protestantov je posledica hotenja, da bi Slovincem približali protestantsko vero, zlasti sveto pismo, pa tudi želja, da bi narodu pomagali iz kulturne zaostalosti.

Protireformacija in barok

Dobo od leta 1595 do 1768 imenujemo dobo protireformacije in baroka. Leta 1595 je izšla zadnja protestantska knjiga, ki jo je napisal Trubarjev sin Felicijan, leta 1768 pa Pohlinova Kranjska gramatika, ki zacena obdobje slovenske posvetne knjizevnosti.

Naziv protireformacija je upravicen za obdobje od nastopa rekatolizacijskih komisij (1599) pa do nekako leta 1630, ko je bil proces zaključen. Na Slovenskem je začel odločen boj proti protestantizmu avstrijski cesar Ferdinand, sodelovale pa so rekatolizacijske komisije. Na Kranjskem je bil predsednik take komisije Tomaz Hren. Te so zavirale in izganjale voditelje protestantskega gibanja, rusile protestantske cerkve ter sezigale protestantske knjige. Ko je ugasnila nevarnost nove vere, je usahnilo tudi zanimanje za slovensko knjizevnost. Nad pol stoletja ni izšla nobena slovenska knjiga. Temu so bile krive slabe družbene in politične razmere v katerih je živelo slovensko ljudstvo in iz njih izvirajoca nizka omika. Vzroki pa so bili se drugod: 30-letna vojna, ogromni davki, turski vpadi, kmečki upori in propadanje gospodarstva.

Ob koncu 17. stoletja se je zanimanje za slovensko knjizevnost spet pozivilo. Takrat so se razmere začele bolj sati. To je doba baroka, ki pomeni za slovenske dežele prvi razmah posvetne znanosti in filozofije. Stevilni pisci so gojili zgodovino v latinscini (Janez Ludvik Sch"nleben), narodopisje in zgodovino v nemscini (Janez Vajkard Valvasor). Naziv barok zaznamuje dobo pozne renesanse, umetnostne struje 17. in 18. stoletja, ki se razvije v rezbarstvu, glasbi, knjizevnosti, likovnem delu. Smer se je razvila najprej v Italiji, razmahnila pa zlasti v Spaniji in na Nizozemskem. "Barroco® portugalsko pomeni biser, kriv, nepravilen. Izraz oznacuje nekaj, kar je pretirano, nenavadno. V razlicnih evropskih dezelah se pojavi pod razlicnimi imeni. V knjizevnosti je to nacin pisanja, ki je poln zapletenih primer, prisposodob, nakopicen s posebnim nacinom izrazanja. Odlikuje se s svojim razkosjem, bogastvom gradiva, obilico okraskov in cutnosti. Slog je najbolj prisel do izraza v stavbarstvu in slikarstvu, ki sta oblikovala stevilne cerkve po podezelju. Izobrazba se je polagoma dvigala. Jezuitske gimnazije so pospesevale izobrazenost. Tema barocne knjizevnosti so bila nasprotja med clovekovim duhom in telesom, med uzivanjem zivljenja in zivljenjsko nicevostjo, med pobožno zivljenjsko skromnostjo in sproscenim zivljenjskim optimizmom. (?) Pri nas lahko govorimo samo o sledovih baroka, saj slovensko slovstvo ni poznalo pravih literarnih zvrsti barocnega slovstva, ker je ostalo cerkveno.

V Ljubljani smo dobili tiskarno - Mayr (1678) in podjetne delavce (Hipolit, Janez Svetokriski, Matija Kastelec). Doba protireformacije in baroka je trajala skoraj 2. stoletji. Dela katoliskih pisateljev niso imela niti med seboj niti s preteklostjo dovolj zveze. Pisana so bila v neenotnem in nedoslednem crkopisu in v raznih narecijah z uporabo germanizmov, vecinoma v rokopisih.

V tem obdobju je bila slovenska knjizevnost vecidel nabozna, izraz cerkvenih potreb. Sele nove ekonomske razmere, ki jih je ustvaril rastoci kapitalizem so rodili potrebo po ustvarjanju del, namenjenih izobrazevanju ljudstva in estetskemu ugodju. V tej dobi pa je bujno cvetela ljudska pesem, ceprav jo je duhovscina preganjala in nastala je nova vrsta lirskih, zlasti ljubezenskih pesmi.

Doba protireformacije in baroka je trajala skoraj 2. st. Dela katoliskih pisateljev niso imela niti med seboj niti s preteklostjo dovolj zveze. Pisana so bila v neenotnem crkopisu in v raznih narecijah, vecinoma v rokopisih.

Trubar: Proti zidavi cerkva

1.) MOTIV

Zidava cerkva zaradi ljudskega praznoverja.

2.) TEMA

Pripovedovalec je proti ljudskemu praznoverju ("babske hudičeve marine" ...marnje) in proti izkoriščanju katoliške cerkve, ki z ustrahovanjem zaradi neukosti ljudi gradi na takšen način gradi cerkve, samostane...

4.) IDEJA / SPOROČILO

Pripovedovalec kritizira ljudsko naivnost (vra'leovernost), tudi neukost, kritizira katoliško cerkev, ki izkorišča preproste kmete in priporoča vrnitev k pravi veri (brez materialnih koristi).

5.) PRIPOVEDOVALEC

Trubar svoje osebno do'ivetje kot pripovedovalec ponazori z navedbo konkretnih oseb, dogajalnega kraja in časa ter oblikovno z rabo prve glagolske osebe. (Trubar je imel svojo 'upnijo v Loki pri Radečah /Radočaju/ od 1527 do 1542, vendar je ni sam neposredno upravljal ali v njej stalno bival. V Loko je prihajal, ko je kot vikar bival v Laškem.

Omenja tudi kraje Kompolje in ©marčno blizu Radeč na desnem bregu Save /nad Kompolom inu ©emačino/, Slevico pri Velikih Laščah /na Silevici/...).

6.) ZGRADBA BESEDILA

Zgradba besedila je dvodelna, kar oblikovno nakazujeta dva odstavka. Opazimo uvod, jedro s tremi nazornimi primeri (ZGLEDE ali EKSEMPEL) in zaključek, v katerem se pridigar obrača vernike, jih svari, naj ne sledijo omenjenim zgledom, drugače jih bo Bog kaznoval (moralni nauk...).

Janez Svetokrski – Na noviga lejta dan

Odlomek je sestavljen iz treh zgodb: zgodbe o Liviji in Avgustu, zgodbe o drozgih in zgodbe o malovrednem možu. Vse tri zgodbe sporočajo, da **morata mož in žena biti do drug drugega strpna in potrpežljiva**. Vsaka zgodba to pove in razloži na svoj način. **Livija** je svojega moža vedno branila pred obrekljivci, čeprav je vedela, da ji ni zvest. Zato jo je mož ljubil in ji nikoli ni nič odrekel. Drugi dve zgodbi prikazeta splošen odnos med možem in ženo. 2. Mož prinese domov ptice in začel se je prepir, ali so to drozgi ali kosi. Po nekaj časa se je žena spomnila na to zgodbo in zopet sta se začela prepirati, prepir se je razširil na celo vas. 3. Neka žena je imela zelo lenega moža. Ko je odhajala, mu je naročila, naj pazi na piščance. On je zaspal in jastreb je odnesel enega piščanca. Ko se je vrnila, je to ugotovila in moža pretepla. Naslednji dan mu je zabičala isto in mu rekla, naj se ne dotika posode z medom, češ da je v njej strup. Mož je piščance zavezal skupaj in jastreb je odnesel vse. V paniki je pojedel med in čakal na svojo smrt.

Podaja se pisno ali ustno, pojavila se je že v 5.st., razmah je doživela v srednjem veku. V baroku se pojavi in uveljavi kot retorična proza. Sporočilo se nanaša na

konkretne in aktualne dogodke, gledane skozi Sveto pismo. Njen namen je usmerjati, razlagati, opozarjati in obračati ljudi k veri. Namenjena je širšemu krogu ljudi.

Verizem:

Verizem označuje tip literature, v kateri prevladuje etična ali spoznavna tematika, temelječa na skladnosti z resnico, ki je dostopna človeku. Estetska funkcija nima primarne ... vloge, namenjena je nižjim ali srednjim slojem družbe. Tematiko črpa iz življenske resničnosti.

*****

V 18. stoletju so sodili, da so anonimne pesmi in zgodbe (pravljice, pripovedke, legende itd.), ki so jih po letu 1760 začeli zbirati ljubitelji pri vseh evropskih narodih, delo ljudstva in torej nasprotne umetni višji književnosti ; ustvarja jih samo ljudstvo ali vsaj posamezni anonimni ustvarjalci, ki pesnijo iz skupnega "duha". Ta ideja je danes zastarela. Raje kot o ljudskem govorimo zato o ustnem ali tradicionalnem slovstvu; pojem zajema besedila, ki so se do zapisa ohranjala dolgo časa samo ustno, se pela in recitala v preprostejše, nepismenem okolju nižjih slojev, a so bila prvotno delo posameznih ustvarjalcev, verjetno napol izobraženih, lahko pa tudi nepismenih vaških pevcev in pevk.

značilnosti:

1. Značilnosti

- Prenaša se ustno; nastajajo različice ali variante
- Avtor je neznan
- Namenjeno je preprostemu ljudstvu
- Razcvet doseže v srednjem veku (14-15.st.)
- Snov: -običaji
  - individualne usode
  - domišljajske tvorbe
  - zgodovinski dogodki
  - izročila drugih ljudstev
  - turški vpadi
  - družbene razmere

Prvi zapisovalci: Zois, A. Smole, Korytko, Vraz, Prešernove predelave

Motivi: -krvno maščevanje, motiv desetnice, socialni motiv (sirote), turški boji (janičarji), ...

2. Literarne vrste in zvrsti:

Proza: -bajke

- legende
- pravljice
- pripovedke
- šaljivke
- pregovori, reki, uganke

Poezija: -Lirska besedila: -stanovske

- nabožne
- vojaške
- pivske

- ljubezenske
- obredne pesmi

- Epska besedila: -balada: -ženske balade (Desetnica, lepa Vida)
  - moške balade (Rošlin in Verjanko)
- junaška pesem (Srbi)
- romanca (Kralj Matjaž, Alenčica, Pegam in Lambergar)
- legendarna pesem
- bajeslovna pesem

- Variante razdelimo v 3 skupine:**
- Srečen konec
  - Nesrečen konec
  - Elegičen konec

Različice ali variante so različne oblike ljudske pesmi ali pripovedi. Nastajajo v različnih zgodovinskih in družbenih razmerah, govornih položajih in jezikovnih območjih, kar vpliva na oblikovne ter vsebinske spremembe istega motiva. Variantnost je temeljna značilnost ljudskega slovstva.

*****

Lepa Vida

- za lepo Vido obstaja 19 različic:
  - srečen konec: gorenjska varianta (Vida se s pomočjo sonca vrne domov)
  - nesrečen konec: ihanska varianta (Vida se vrže v vodo)
  - elegičen konec: dolenski varianta – Prešernova prepesnitev (zamorec odpelje Vido v Španijo, kjer na dvoru doji kraljičinega otroka, brez upanja, da se vrne domov)

- Lepa Vida je metafora za hrepenenje
- Lepa Vida je ženska balada
- zgodovinsko ozadje 9. – 11. st. Arabci plenijo po Sredozemlju
- ustno izročilo – variante
- avtor neznan, nepismeno okolje
- preprosta oblika in vsebina
- slogovne značilnosti: ponavljanja, stopnjevanje, pretiravanje, okrasni pridevki, stalna števila,

narečne besede, posebitve, primere...

- izvor: Sredozemlje, Grčija
- tema: neizpolnjeno hrepenenje – hrepenenje po tujini; hrepenenje po domu
- motiv: -motiv žene, ki jo ugrabijo sovražne sile, mož jo najde in pripelje domov**
- slovenski motiv – poudarek na družini in ljubezni do otroka**

3. Kakšno vlogo ima narava v doživljajskem svetu preprostega človeka? Poimenujte figuro, s katero je narava v pesmi najpogosteje označena, in poiščite primere v besedilu.

- narava vse ve, pozna človekovo usodo, povezuje dogodke

-sonce, luna, morje globoko, rumeno, svetla

4. Opazujte zgradbo pesmi. Kateri prizori se vrstijo, kako so opisani – zgoščeno ali široko pripovedno? Kakšna je vloga dialoga?

-prizori so opisani dokaj široko. Med seboj se pogovarjata zamorec in Vida

5. Primerjajte ljudsko pesnitev s Prešernovo prepesnitev. Bodite pozorni na Prešernovo oblikovanje motivov (npr. pogovor s soncem in luno) in na konec balade.

-Prešernova je bolj dovršena. Na koncu Prešernove izvemo natančnejši zaključek, v

ljudski manj

7. Razmislite, kaj je prešerna tako pritegnilo k prepesnitvi Lepe Vide. Kako razumete Prešernovo prisposodo: »Če doma jim dobro ni, žerjavi se čez morje vzdignejo«?

-Hotel je zapisati slovensko ljudsko slovstvo. Prisposoda pomeni, da gredo ljudje

(poskušajo) iti na bolje

8. Kakšne pomenske odtenke dobiva »črni zamorec«, ki spretno prepriča Vido v njeni hudi stiski in jo z lepimi besedami spelje v dokončno nesrečo? Povežite z mitološkim verovanjem (črna barva je simbol zla) ter z zgodovinskimi okoliščinami. Kakšno nasprotje simbolizirata Vida in zamorec?

-črn zamorec: z besedo črn še bolj poudarijo to zlo, črna barva simbolizira zlo

-nasprotje je ravno to, Vida – naivna in zamorec – nadut, zloben

*****

LJUDSKE BALADE IN ROMANCE

Oboje so v slovenskem ljudskem pesništvu najštevilnejše; druge pripovedne zvrsti so redkejša, zlasti junaških pesmi je razmeroma malo.

Med balado in romanco je sicer težko razločevati, značilnosti obeh se zdijo včasih enake. Romanca je prvotno pomenila španske pripovedne pesmi iz 14. in 15. stoletja, ki so opevale junaške pesmi, tudi tragične dogodke iz bojev z arabskimi Mavri. po vsebini in obliki so bile umirjene, brez krutih pripetljajev ali nadnaravnih potez, v razpletu žalostne ali tudi vedre.

Balade so se v 18. stoletju imenovala škotske in angleške pripovedne pesmi o nenavadnih, zgodovinskih in tudi napol pravljicnih zgodbah, krutih pripetljajih, pogosto z bajeslovnimi osebami v mračnem, dramatično napetem ozračju.

*****

RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM

2. pol. 18. stol. – 1819 oz. do smrti Valentina Vodnika

Razsvetljenstvo je bilo duhovno in družbeno gibanje v 18. stoletju, ki si je prizadevalo za posameznikov in skupni napredek na temelju človekovih naravnih pravic in razuma. To je bil čas vladavine Marije Terezije in njenega sina Jožefa II.

RAZSVETLJENSKA KNJIŽEVNOST

Razsvetljenstvo pomeni prvo fazo slovenske posvetne književnosti. Pomeni začetek na področju poljudnoznanstvenega ustvarjanja, časnikarstva, zgodovinopisja, umetnostnega pisanja. Slovenci so se začeli zavedati slovenstva, razvijali sta se nacionalna zavest in ideja naroda. V tem času se je začelo razvijati tudi slovensko gledališče.

Razsvetljenska književnost pomeni začetke novega slovenskega slovstva. Nova besedna umetnost je nastala z naslonitvijo na sodobno evropsko slovstvo razsvetljenstva in predromantike, deloma pa na zglede ljudskega slovstva. Nastali so začetki nove slovenske lirike (Pisanice) in dramatike (Linhart).

Predstavniki:

Razsvetljensko književnost so pisali: **Valentin Vodnik, Anton Tomaž Linhart, Blaž Kumerdej, Jurij Japelj, Jernej Kopitar, Žiga Zois.**

A.T. LINHART: Ta veseli dan ali Matiček se ženi

- uradni jezik je nemščina (1784)
- osnovna zgodba je povzeta po Beaumarchaisu – Figarova svatba
- predelava – adaptacija:
  - * spremenil je imena
  - * konflikt je prilagodil našim razmeram
  - * pri Figaru ima mati neko vlogo, pri Matičku pa ne

Kaj je komedija?

Komedija je klasična igra z veselo vsebino. Njen cilj je zbuditi smeh, nasprotja v njej so rešljiva. Navadno ima satirično ost, se komično zaplete in srečno razplete. Hoče vzgajati in zabavati. Uprizarja vsakdanje življenje in njegove napake, ki se jim smeje in jih obravnava kot del človekovega značaja. Rada šiba gospodarske, socialne in kulturne razmere.

Vrste komičnosti:

- **telesna** komičnost se kaže v raznih telesnih nenormalnostih (Budalovo jecljanje)
- **besedna** komičnost nastane s posebno uporabo jezika: osebe imajo smešna imena (Zmešnjava, Neletel)
- **situacijska** komika sloni na presenečenjih, zamenjavah, nesporazumih (gospa je preoblečena v Nežko)
- **karakterna** komičnost izvira iz smešnosti junakovega značaja (baronova nezvestoba in hkrati njegovo ljubosumje)

*****

EVROPSKA ROMANTIKA

ROMANTIKA

(1830- 1848)

~beseda izhaja iz Francoščine in je prvotno pomenila vse kar je bilo romantično in napisano v francoskem jeziku

~značilen je subjektiven pogled na svet

~v ospredju so čustva, sanje, domišljija...

~razvila se je zlasti lirika, v pripovedništvu pa roman

~to je bil čas cenzure, Slovenci smo takrat spadali k Avstriji, zato so bile kulturne razmere za Slovence zelo neugodne

PREDSTAVNIKI:

France Prešeren (največji romantik), Matija Čop, Janez Cigler

Romántika je umetnostna smer v Evropi iz prve polovice 19. stoletja, na primer v glasbi.

Predstavnik slovenske romantike je France Prešeren.

V romantiki so se skladatelji osredotočili na izražanje čustev. Osrednja tema je bila narava. Zanimanje je bilo tudi za surrealistično oziroma nadnaravno in poleg tega tudi eksotično glasbo. V prvi polovici 19. stoletja so skladatelji pisali intimno glasbo, medtem ko se je v drugi polovici 19. stoletja veliko romantičnih skladateljev opiralo na narodne glasbe. Ideje so dobivali iz ljudskih pesmi in tradicionalnih pesmi. Vodilne osebnosti te glasbe so bili Čajkovski, Korsakov, Glinka, Grieg, Musorgski ter Dvorak in Smetana.

PUŠKIN - JEVGENJ ONJEGIN

Onjegin se preseli na podeželje. Tam se vanj zaljubi **Tatjana**, hči podeželskega plemiča. Tatjana se mu izpove a jo zavrne. Na plesu dvori Tatjanini sestri **Olgi** in prizadane njenega zaročenca **Lenskega**. V dvoboju Lenski umre. Tatjana je brez upa na srečo in se na materino željo poroči z knezom. Čez nekaj let se zopet srečata, Onjegin se zaljubi vanjo, a ga ta zavrne in ostane zvesta možu.

Puškin v romanu združuje lirsko in epsko literarno vrsto, čeprav je roman epska zvrst, so prisotne tudi lirske sestavine.

Kompozicija:

Delo je nastalo brez načrta. Najprej je želel napisati 12, potem napisal 9 poglavij, nazadnje je eno poglavje izpustil in spremenil zaplet in razplet. Način izpovedovanja in pripovedovanja je bil prosti, kar je bilo v ruski literaturi novost (**svoboden roman**). Konec romana z nenavadnim razpletom tudi ne ustreza pojmovanju tedanje proze.

Konflikt ni rešen, zgodba obeh oseb se lahko nadaljuje. Kljub svobodi se je Puškin odločil za strogo formo kitic. T.i. **onjeginska kitica** je zgrajena iz **štirinajstih štiristopičnih jambskih verzov z določenim zaporedjem rim**.

Motivna in tematska analiza:

Želel je prikazati neizjemne junake in življenje, vzame motiv **odvečnega človeka**.

*****

ROMANTIKA NA SLOVENSKEM

-Kranjska čebelica (2.pesniški almanah)

-začne se s Prešernom=*slovo od mladosti*

-stroga cenzura=*kmetijske in rokodelske novice*

-GIBANJA:

- **ilirizem:** združitev vseh J Slovanov
- **avstroslavizem:** 1.pol.program=zedinjena slovenija
- **panslavizem:** povezava vseh Slovanov v en narod

-2.TABORA:

- **konzervativen:** kopitar; jezik bliže kmetu; +utrjeval je stik med kmečkim in knjižnim=1.slovnica
–prikrajšal jezik za eno poglavje
- **napreden:** prešeren,čop,smole; kultiviranje jezika, visoka literatura in umetnost

-ČRKARSKA PRAVDA:

- med čopom in kopitarjem
- kopitar zagovarja metelčico(vsak glas svoj znak, latinica+cirilica)
- z zakonom prepovedana, sprejmejo gajico(č,š,ž)

-1.SLOVENSKI SONET: Jovan Vesel Koseski(raje brali,
meščanski jezik,larifari :p)

France Prešeren : Sonetni venec (1., 7., in 15. sonet, zgradba Sonetnega venca, magistrale, akrostih, motivna in tematska analiza)

1. sonet: pove komu je pesnitev namenjena in kako je zgrajena

7. sonet: skupaj z osmim in devetim tvori sredino pesnitve, vrh, ki ga na vsaki strani obdaja po šest sonetov. V njem je tema naroda povezana s temo pesništva.

15. sonet: se imenujejo tudi magistrale ali mojstrski sonet. Prešeren že v prvem sonetu zapiše »da Magistrale vseh drugih veže harmonije.«

Njegovi verzi so namenjeni poeziji, zato je pesništvo do ljubezni in narodu osrednje tema Sonetnega venca.

Zgradba Sonetnega venca:

Zgradbo Sonetnega venca razlaga pesnik v prvih dveh kiticah prvega soneta:

- Sonetni venec ima petnajst sonetov;

- Magistrale je "pesem trikrat peta": kar pomeni, da se v njem verzi pojavijo tretjič; zadnji verz vsakega soneta se namreč ponovi kot prvi verz naslednjega, drugič pa v magistrale.

Prešeren je v svoji mojstrovini uporabil akrostih "Primicovi Juliji" Akrostih je posvetilo ali rek, sestavljen iz začetnih črk verzov.

Teme sonetnega venca:

Po izhodiščni izpovedi je pesnitev ljubezenska, hkrati pa je v njej mojstrsko povezal štiri teme svoje poezije: ljubezensko, bivanjsko, domovinsko in pesniško.

Prav njihova prepletenost je idejni temelj venca. Julijina ljubezen in naklonjenost bi lahko pesniku pregnala bivanjsko tesnobo in brezup. Njegova ustvarjalnost bi tedaj polno zaživela v veliki poeziji, ki bo obogatila in osmislila tudi narodov obstoj.

F. PREŠEREN: Zdravljica

1) Obdobje: ROMANTIKA 1819-1848 (Pomlad narodov)

2) O avtorju: Rodil se je 3.12. 1800 v Vrbi, umre 8.2. 1849 v Kranju

3) Obnova celotnega dela:

Vsaka od osmih kitic je zaokrožena enota. Prva kitica je uvodni nagovor, posvečen vinu in trti. Druga kitica je namenjena slovenski zemlji in Slovencem, prinaša pa tudi idejo poenotene Slovenije. Tretja kitica je uperjena zoper sovražnike. Nadnje kliče pogubo, sužnje pa spodbuja k upor. Prešeren se tokrat odloči za nasilen obračun z zatiralci slovenske svobode. Četrta kitica je posvečena vrednotam, ki tvorijo humano in harmonično družbo. Pojavlja se tudi ideja vseslovenskega bratstva. Zdravljica v peti kitici je namenjena Slovenkam in njihovi lepoti. Prešeren poudarja predvsem vlogo ženske v narodne in političnem življenju. Šesta kitica je napitnica slovenskim fantom, njihovemu pogumu, ljubezni in zvestobi domovini. Sedma kitica je vizija mirnega tvornega in bratskega življenja vseh ljudi in vseh narodov sveta. Je vsebinski vrh Zdravljice, saj v njej Prešeren poveže narodno idejo z internacionalizmom. V osmi kitici se pesnik spet povrne k intimnemu tonu. Nagovori omizje prijateljev, ki so se zbrali zato, ker v srcu nosijo dobre misli. Zadnja kitica je tako posvečena vsem dobrim ljudem in izkazuje vero v človeško dobroto.

4) Zvrst: pesem napitnica, nastane leta 1844.

Oblika napitnice je bila razširjena že v 18.st., v času razsvetljenstva in predromantike. Zelo priljubljena je bila tudi pri južnoslovanskih romantikih. Napitnica je prigodniška pesem, povezana s takratnim življenjem in namenjena pivskemu omizju. To seveda ne velja za Zdravljico Franceta Prešerna, ki obliko uporabi za nevsiljivo izpoved politične vsebine.

Vodilna misel pesmi govori o tem, da je glavni cilj narodov doseči svobodo in samostojnost za vse zavlada naj enakopravnost. Spore in vojne naj nadomestita povezanost in prijateljstvo med narodi.

5) Slogovne značilnosti:

Gre za carmen figuratum, likovno pesem, umetelno pesniško igro. Figurativna pesem daje z različno dolžino verzov obrisno podobo predmeta, ki ustreza temi (križ, srce, svečnik itd.). Nastala je v helenizmu, priljubljena pa je bila predvsem v baroku. Tudi kitice Zdravljice s svojimi različno dolgimi verzi nosijo poseben pomen. Če verze uredimo tako, kot jih je zapisal Prešeren sam, dobimo obliko čaše.

F.PREŠEREN: Krst pri Savici je nacionalna zgodovinsko-epska pesnitev Franceta Prešerna, ki jo je posvetil umrlemu prijatelju Matiji Čopu.

Krst:

Dogajalna zgradba:

- *Zasnova: Črtomirov dan po nočnem boju; obupovanje ob Bohinjskem jezeru; spomin na Bogomilo; srečanje z ribičem; Črtomirovo razmišljanje o dejanjih oziroma življenju.*

- *Zaplet: nepričakovan prihod Bogomile v družbi z ribičem in duhovnikom; Bogomilina pripoved o tem, kako je postala kristjanka.*

- *Vrh: Bogomilina prošnja, naj se Črtomir, ki se bori proti kristjanom, tudi sam postane kristjan.*

- *Razplet: duhovnikov nastop, pogovori, ugovori in prepričevanja v zvezi z novo vero, Črtomirov krst.*

- *Razsnova: Črtomirov odhod v Oglej, njegovo duhovništvo.*

Zakaj se da Črtomir krstiti?

- *Iz ljubezni do Bogomile; - Zaradi malodušja in otopelosti;*

- *Doživi osebni stik z Bogom o tem govori kitica v kateri se pojavi mavrica);*

Zgodovinsko ozadje Krsta pri Savici je pokristjanjevanje.

Dogajanje je upočasnjeno, iz zunanjega pride v notranje. Tema ni več usoda skupnosti, ampak usoda posameznika.

tercina - kitica iz treh enajstercev:

stanca - kitica iz osmih enajstercev:

*****

EVROPSKI REALIZEM IN NATURALIZEM

Evropski realizem in naturalizem (1830 - 1900)

Realizem

Realizem je književna smer, ki je za snov izbrala življenje v sodobni, meščanski družbi. Na mesto propadlega plemiškega razreda je stopilo meščanstvo s trgovskimi in uradniškimi sloji. Realistični pisatelji obravnavajo drugačne motive in teme kot romantiki. V ospredju niso več sentimentalni opisi idilične narave, sanjskega sveta in čustev, temveč *stvarna razmerja med posamezniki v družbi, pa tudi banalne, neestetske, včasih – posebej v naturalizmu celo odbijajoče okoliščine vsakdanjega življenja.*

Posamezne smeri v realizmu

- ROMANTIČNI REALIZEM (1830 – 1850) prepleta realistične prvine še s prvinami romantike (Stendhal, Balzac, Dickens, Gogolj)

- OBJEKTIVNI REALIZEM (po 1850) izhaja iz gesla o nepristranskem, objektivnem ali celo popolnoma neprizadetem opisovanju resničnosti (Flaubert, Turgenjev, Tolstoj)
- SOCIALNI REALIZEM posega v okolje socialno ogroženih, majhnih ljudi (Dickens)
- POETIČNI REALIZEM prepleta realistične prvine z idiličnimi, moralno vzgojnimi in socialno optimističnimi; razvije se predvsem v nemški književnosti (Storm, Fontane); »Realizem pod zlato tančico idealizma.« (Turgenjev)
- PSIHOLOŠKI REALIZEM se najprej razvije v ruski književnosti, poudarja predvsem subjektivno resničnost človekove duševnosti kot glavno območje moralnih in socialnih silnic (Dostojevski, Tolstoj, Ibsen)
- IMPRESIONISTIČNI po letu 1880
- KRITIČNI REALIZEM kritika sodobne meščanske družbe in njenih pojavov; zajema vse predstavnike vseh realističnih smeri
- SKRAJNI (NATURALIZEM): determiniranost, vsakdanje življenje (Ibsen, Zola)

Naturalizem

Glavna značilnost naturalističnih del je ta, da se s skrajno doslednostjo oklepajo načela, da je človek določen z dednostjo, okoljem in zgodovinskim trenutkom.

Vrste ali zvrsti v književnosti realizma in naturalizma

Realizem in naturalizem sta bila najuspešnejša v pripovedni prozi. Najbolj primeren je bil seveda roman. Ta je pogosto segal preko posameznega romana, se povezal v večjo celoto – cikel romanov, ali pa gojil obsežne oblike, podobne epopejam.

Pripovedovalec je tretjeosebni.

»Iz ljudstva za ljudstvo!« → demokratizacija

Fjodor Mihajlovič DOSTOJEVSKI: Zločin in kazen

(1821 – 1881)

Psihološki realizem zanemarja opisovanje stvarnosti in v ospredje pomika analizo človekovega notranjega življenja. Ne prikazuje tipičnih povprečnih primerov človeške duševnosti, ampak njene izjemne oblike, polne proislovij. V svojih največjih delih raziskuje najgloblja bivanjska in religiozna vprašanja in s tem postavi temelje psihoanalizi.

DELO:

- Bedni ljudje
- Zločin in kazen
- Idiot
- Besi
- Bratje Karamazovi

ZLOČIN IN KAZEN

Raskolnikov je živel v majhnem podnajemniškem stanovanju, za katerega večkrat ni zmozel redno plačevati najemnine. Da bi prišel do denarja je večkrat zastavljal različne predmete pri stari oderuhinji Aljoni Ivanovni. Po značaju je bil zamišljen in bolj vase zaprt človek, ki je bil sposoben cele dneve prebiti v svoji sobi in razmišljati. Tako je prišel do ideje o nadčloveku, ki mu je v imenu splošnega dobrega dovoljeno vse, tudi moriti. Po njegovem prepričanju namreč na svetu ni več boga, ki bi vzpostavljal red, zato se na njegovo mesto postavi sam. Skrbno preiščeni in načrtovani umor Raskolnikov tudi izpelje, le da poleg stare oderuhinje, zaradi

nesrečnega spleta dogodkov, ubije še njeno ubogo, povsem nedolžno polsestro Lizaveto. Vendar pa Raskolnikov pred zločinom ni vedel, da ga bo tako močno pekla vest. Takoj po uboju se začne njegova strašna notranja drama.

Raskolnikov se, obtežen z zločinom, spremeni tudi v velikega dobrotnika. Družini tragično umrlega Marmeladova, pomaga z edinim denarjem, ki mu ga pošljejo od doma. Vendar pa s svojo dobroto do revne družine, ne more sprati svojega zločina. Vest ga vse močnejše priganja, teža storjenega umora, je zanj čedalje hujša. Edini človek, ki mu po hudem notranjem trpljenju lahko zaupa in prizna storjeno dejanje je hčerka Marmeladova, Sonja. Sonja mu pove, da mora storjeni zločin najprej priznati, nato pa prevzeti tudi kazen zanj. Raskolnikov se s Sonjino pomočjo javi na sodišču kot zločinec. Obsodijo ga na prisilno delo v Sibiriji. Izgnanstvo v Sibiriji je očiščenje tako zanj, kot Sonjo, ki ga vseskozi spremlja. Kot nekdanja prostitutka se mora očistiti tudi sama. Vstajenje je za oba mogoče samo po prestani kazni, ki traja osem let.

Raskolnikov je primer človeka, ki samega sebe obteži s hudim zločinom. Čeprav se je ob načrtovanju umora prepričeval, da si z njim ne sme otežiti vesti, se to zgodi, z največjo možno silovitostjo. Iz njegovega primera je mogoče povzeti, da vsak zločin zahteva tudi duševno kazen. Ko zločin prizna in sprejme kazen, se zanj začne novo obdobje življenja, ki ga ne živi več sam, saj je v njegovo življenje stopila Sonja.

Gustave FLAUBERT: Gospa Bovary

(1821 – 1880)

V obeh fazah je bistvena poteza francoskih realistov trezna nepristranskost. Čutijo sicer simpatijo ali sočutje s pozitivnimi junaki, vendar o njih pripovedujejo zelo stvarno. Stendhal, Balzac in Flaubert so odklanjali sodobno meščansko družbo zaradi brezdušnosti in povprečnosti značajev. Nasproti njim so postavljali pogosto izjemne, tudi nadpovprečne ljudi z močnimi strastmi, voljo in dejanji.

DELO:

- Gospa Bovary
- Vzgoja srca
- Tri zgodbe

GOSPA BOVARY

Emma je izjemno čustvena ženska. Vrne se iz samostanske šole, kjer se je iz sentimentalnih ljubezenskih romanov navzela sanjavih predstav o romantični ljubezni, ljubimcih in sebi kot ljubimki. Sreča se z zdravnikom Bovaryjem, ko njegova žena umre se poroči z Emmo. Na začetku je zadovoljna nato pa postaja nesrečna in melanholična. On je vesten, jo vzdržuje, ne čuti njene nesreče in misli, da je dober mož. Rodi hčerko, se ne osredotoča nanjo. Najde si ljubimca, najprej Leona, nato Rodolpha. Z njim načrtujeta pobeg, vendar on se ne prikaže. Začne hirati, zato se z možem preselita v mesto, kjer sreča Leona, kupuje mu darila, začne se zadolževati in ko ne vidi več izhoda naredi samomor. V smrt jo požene dokončno spoznanje o nezmožnosti strasti v svetu povprečnega meščanstva in sebičnih moških. Roman se sklone z zlomom naivnega Charlesa Bovaryja, ki šele po ženini smrti izve za resnico njenega življenja.

Pripovedna tehnika je modernejša od Balzacove. O dogodkih in ljudeh ne pripoveduje kot vseveden pripovedovalec, ampak podaja prizore, ki jih doživljajo sami junaki skozi svojo zavest.

Henrik IBSEN: Strahovi

(1828 – 1906)

DELO:

- Stebri družbe
- Nora ali hiša lutk
- Strahovi

STRAHOVI

So Ibsenova drama, ki je najbližje naturalizmu. Razglašena je bila za najbolj namoralno sodobno dramo. V drami je naturalistična že snov – sin podeduje očetovo bolezen. Brama slovi po svoji notranji zgradbi. Analitični tehniki je Ibsen dal novo odrsko podobo z natančnim orisom dogajanja. Čas dogajanja je kratek – od poznega popoldneva do sončnega vzhoda. Prevladuje analitična tehnika, po kateri se razkrivajo usodni dogodki. Strahovi so tudi tipičen primer tezne dramatike. To je tip dramskega besedila v katerem prevladuje razprava o določenem idejnem problemu in temu je v drami vse podrejeno.

Glavna oseba je Helene Alving. Njen mož stotnik Alving, ki je bil nepopoljšljiv ženskar, lahkoživec in pijanec. Mizarju je plačal, da se je poročil s služabnico, ki je nosila njegovega otroka. Tega otroka (Regino), vzame kasneje v varstvo Helene, da bi zaščitila moža in odpravila njegovo sramoto. V zakonu z Alvingom je rodila sina Osvalda, ki ga je poslala šolat v tujino, da bi ga obvarovala pred očetovo sprijenostjo. Osvald se je vrnil domov domov nezdravljivo bolan z možganskoparalizo zaradi sifilisa. Helene se zave, da je popolnoma poražena v svojih prizadevanjih za družino. Alvingova nezakonska hči Regina, ki jo je gospa Helene želela spraviti na pravo pot je s svojim adoptivnim očetom odprla bordel za mornarje. Tudi denar pokojnega moža gospe Alving ni rodil nič dobrega – Helene je z njim zgradila azil, vendar je že prvo noč, ko je bil končan, popolnoma zgorel.

*****

MED ROMANTIKO IN REALIZMOM NA SLOVENSKEM

(1848 – 1898)

1. FAZA: 1848 – 1858 razkrajanje romantike
2. FAZA: 1858 – 1878 mladi realizem
3. FAZA: 1878 – 1898 zreli realizem

Začnejo se odpirati čitalnice, začnejo izhajati različni časopisi (Slovenski narod, Slovenski glasnik, Ljubljanski zvon, Dom in svet, Zvonček), ljudje pridejo tako preko časopisa do književnosti.

Josip JURČIČ: Deseti brat

(1844 – 1881)

DELO:

- Spomini na deda
- Jurij Kozjak
- Rokovnjači
- Domen
- Sosedov sin

- Deseti brat
- Telečja pečenka

DESETI BRAT

Največje Jurčičevo delo v dunajski dobi je prvi slovenski roman Deseti brat. Načrt zanj je napravil Jurčič že leta 1864, ko je kot osmošolec na gradu Kravjaku učil slovenščine graščakovo hčer Johanno Ottovo. V podobi Benjaminove Manice ji je postavil trajen spomenik, saj je v Desetem bratu upodobil prav to graščakovo družino, Johanno in svojo ljubezen do nje, grad Kravjak in Muljavo z okoljem, pokrajino in domače ljudstvo, zlasti pa njegove posebneže.

V desetem bratu se prepletata dve zgodbi, ki ju veže skrivnostna oseba - Martinek Spak, deseti brat. Prva zgodba pripoveduje o nesrečnem življenju Magdalene Strugove, prve žene podlega dr. Kavesa. Mož jo je zapustil samo s sinom, zato je zblaznela in umrla. Zgodba se tragično razplete, Martinko težko rani polbrat Marjan, pred smrtjo pa deseti brat pripoveduje svojo žalostno življenjsko zgodbo Lovru Kvasu, učitelju na Slemenicah. Stari dr. Kaves sedaj znan z imenom Piškav namreč spozna, da je njegov mladostni zločin razkrit, zato izgine in prepusti posestvo daljnemu sorodniku Lovru Kvasu, sam pa za vedno izgine. Iz ljubezni med Kvasom in Manico se kasneje razvije poroka, Marjan, ki je bil tudi zaljubljen v Manico pa se sprijazni s tem, da njegova ljubezen ne bo nikoli uslišana. Oba, Lovro in Marjan, postavita Martinku Spaku - desetemu bratu - spomenik.

Janko KERSNIK: Jara gospoda

(1852 – 1897)

DELO:

- povest Jara Gospoda
- Ciklamen
- Agitator
- Kmetske slike (cikel 8 črtic)

JARA GOSPODA

V malem trgu Groblje dočakajo novega sodnika Andreja Verbanoja. Andrej se v gostilni, kamor hodijo trški intelektualci zaljubi v preprosto a prikupno točajko Ančko ter se z njo poroči, Ančka se ne znajde v gosposki družbi. Mož se malo ukvarja z njo, zato pa se ji bolj posveča Vrbanojev znanec Pavel. Med njima pride do razmerja.

Vrbanoj o tej zadevi najprej nič ne ve, ko pa ga obvestijo z anonimnim pismo, zapusti ženo in kraj. Ker Ančko sočasno zapusti tudi ljubimec Pavel, začne propadati. Menja službe, ostane brez dela in zboli. Po desetih letih, odkar jo je zapustil mož se vrača Ančka z Dunaja. Zaradi prosjačenja pa jo v nekem štajerskem trgu zapro in privedejo pred sodnika. Ta sodnik pa je Ančkin nekdanji ljubimec Pavel. Sodnik jo obsodi na tri dni zapora, ona čez dva dni umre za tifusom. Pavel gre za njenim pogrebom, kar so v kraju sprejeli kot znak pravih krščanskih čednosti.

Povest je kritika malomeščanstva in njegovega odnosa do ljubezni. Kersnik razkriva Grobeljsko in njegovo z dolgočasnost, sprijenost in majhnost, zavistnost Slovencev. Osrednja tema je napredovanje in moralna netrdnost trške inteligence.

Glavni motiv je nepričakovan in nepremišljen zakon. Nanj se vežejo motivi zapeljane in zapuščene ženske, prijateljstva in motivi iz narave.

Ideja je resna obtožba brezbržnosti in vegetiranja brez življenjske perspektive.

Jezik je realističen. Romantične prvine so zlasti konec in anonimno pismo, ki razkrije

Ančkin zakonolom.

Ivan TAVČAR: Visoška kronika

(1851 – 1923)

Rodil se je 1851 v Poljanah nad Škofjo Loko. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in Ljubljani. Na Dunaju je študiral pravo. Nato je postal odvetnik v Ljubljani. Kmalu je stopil v politično življenje kot ena vodilnih osebnosti porajajoče se liberalne stranke. Zavzemal se je za radikalnejšo politiko do avstrijske vlade. Postal je deželni in državni poslanec, nazadnje je bil ljubljanski župan. Umril je 1923, pokopan je na Visokem.

DELO:

- Med gorami
- Vita vitae meae
- Grajski pisar
- 4000
- Cvetje v jeseni
- Visoška kronika

VISOŠKA KRONIKA

Osrednja tema romana je mučni odnos med sinom in očetom, ki ga v vsej grobosti in krutosti razkrije dogodek s cepinom in odsekanim prstom. Osrednji motiv v prvem delu je mračna preteklost Kalanovega rodu, v drugem pa Izidorjeva nesposobnost, da bi se rešil očetove dediščine. Osnovna ideja je vidna v povedi: »To je tisti greh, zaradi katerega se ne pokori vse življenje niti zločinec, ampak ves njegov rod...« To je prvi slovenski zgodovinski roman.

ANTON AŠKERC: MEJNIK

Vsebina:

Martin se je po dobri kupčiji na sejmu, kjer je prodal nekaj volov, vračal domov. Šel je skozi gozd, kjer naj bi strašilo. Martin se je spodbujal, naj ga ne bo strah, saj je včasih pri vojakih cele noči stal na straži. Ko pa je prišel do gozda, je nenadoma iz teme zaslišal glas. Duh se je izpovedoval, saj je, ko je bil še živ, premaknil mejnik za dva sežnja na sosedovo stran. In zdaj to breme nosi s seboj. Kar naenkrat pa se je zabliskalo in Martin je zagledal prd seboj soseda Vida, ki je na ramah nosil mejnik. Martin jo je hitro popihal domov. Naslednje jutro pa je izvedel, da je ponoči umrl njegov mejaš - sosed Vid.

Na videz gre za grozljivo balado, kakršno so gojili na koncu 18. stoletja nemški predromantični pesniki. Vendar je dogajanje v Mejniku dvoumno, ker ne vemo, ali gre za resničen dogodek ali za pijančev privid. Prva možnost bi bila romantična, druga pa kaže na večjo bližino realizma. Ta možnost je verjetnejša, saj tudi motiv boja za zemljo opozarja na stvarne življenjske razmere. Kljub temu je baladna zvrst v tej pesmi še zmeraj povezana z romantičnim izročilom, sodobno kmečko življenje se še zmeraj prikazuje s pomočjo ljudske domišljije, pripovedk in vraž.

Pripovedne in dramatične prvine: dialog in monolog

Balada je nastala v Provansi in je bila v srednjem veku v Franciji in Italiji lirska ljudska plesna pesem v stalni obliki. Iz Francije je naprej našla pot na Škotsko. Iz lirske pesmi se je preoblikovala v lirsko-epsko in ustvarila tip tako imenovane severnjaške ali nordijske balade. Opevala je junaške boje iz angleške zgodovine ali kakšne družinske žaloigre. Pozneje se je začela širiti tudi po drugih deželah in se je že spreminjala.

dialog -a m (o) pogovor, navadno med dvema osebama, dvogovor:

monolog -a m (o) daljši govor ene osebe, navadno kot del dialoga, samogovor:

Vrste balad: balada -e ž (a) lit. lirsko-epska pesem z grozljivim, mračnim vzdušjem

- **romantična balada** je lirsko-epska pesem romantičnega značaja, ima živo dramatsko zgodbo; junaku nasprotujejo neznane mračne sile in lastna strast;
- **realistična balada** je izrazito epska pesem, posredovanje nadnaravnih sil ni nujno; dostikrat ga nadomesti ideja;
- **moderna balada** je izrazito lirska pesem, ne učinkuje več z dogajanjem, ampak le še z občutjem.

*****

EVROPSKA NOVA ROMANTIKA/MODERNA

Smeri

Naturalizem (lat. Natura = narava)

To je skrajni realizem, ki predstavlja življenje objektivno, po znanstvenih načelih

Nova romantika

To je nekakšna obnova stare romantike z začetka 19. stoletja, njene domišljije, čustev in oblik, toda z novim zagonom in v skladu s spremenjenimi razmerami

Dekadenca (fr. Decadence = propad)

To je iskanje novih oblik lepote v izjemnih, boleasnih, sprevrženih oblikah življenja kot nasprotje vsakdanjemu normalnemu življenju meščanske družbe.

Simbolizem (gr. Symbolon = znamenje)

To je umetniško predstavljanje skrivnostne resničnosti, skrite za vidnimi pojavi, s pomočjo simbolov, ki v nasprotju z razumskimi prispodobami ostajajo dvoumni in nejasni.

Impresionizem (fr. Impression = vtis, odtis)

To je ime za francosko smer v letih 1860-1890, uveljavila je zabrisano slikanje predmetov, ki jih zastira ozračje, zato se na platno sestavljajo iz barvnih lis in točk; s tem so poudarili subjektiven način gledanja.

Predstavniki:

Charles Baudelaire

Paul Verlaine

Oscar Wilde

*****

NOVA ROMANTIKA/MODERNA NA SLOVENSKEM

Smeri so iste kot pri evropski

Slovensko najbolj pomemben je bil simbolizem. Po sodbi drugih pa je najbolj relevantna nova romantika.

Pomembni sta dve letnici :

- 1899 – ko sta izšli prvi dve cankrajevi in župančičevi knjigi
- 1918 – ko je umrl Ivan Cankar

Obdobje je drugo največje za slovence po Prešernu

Predstavniki

Dragotin Kette: Na trgu

Življenjepis

Rodil se je na Premu na Notranjskem leta 1876. Leta 1888 se je vpisal na gimnazijo v Ljubljani čez sedem let je bil izključen in je maturiral na gimnaziji v Novem mestu. Leta 1898 je obiskal Trst. Naslednje leto pa je umrl v Ljubljani. Bil je član zadruga. Njegovi tematiki sta ljubezenjska in svetovni (teist ali ateist) ter umetnostni nazor

Na trgu

Podoknica ali serenada je nastala leta 1897, ko je bil idealno zaljubljen v Angelo Smola. Pesem je razpoloženska slika. Pesnik govori sam sebi (drugi del pesmi). Prvi del je nazorna podoba mesečne noči nad mestom in mirnega mestnega trga slišati je le žuborenje vode v vodnjaku. Prvi del je izrazito impresionističen. Impresionizem združuje zunanje vtise z razpoloženjem lirskega subjekta, postavljenega v konkreten prostor in čas. V drugi kitici prvič omeni ljubljeno osebo z zaimkom v tretji pa jo konkretizira z imenom Angela. Zadnja kitica predstavlja disharmonijo. Pesnik je uporabil muzikalna, zvočna in ritmična sredstva. Pesem se bliža glasbi. Rime so prestopne, deloma zložne. Verzi so kratki.

Josip Murn

Oton Župančič

Alojz Gradnik

I. CANKAR: Na klancu

Življenjepis

- 10. 5. 1876 rojen v Vrhniki
- v Vrhniki končal osnovno šolo
- srednjo šolo dokončal v Ljubljani
- sprva študiral tehniki kasneje slavistiko na Dunaju
- za nekaj časa se je vrnil v Vrhniko
- po materini smrti se je vrnil na Dunaj

- 1907 se je preselil v Ljubljano
- 11. 12. 1918 umre v Ljubljani

Pisateljev razvoj delimo na tri obdobja

- MLADOSTNO OBDOBJE (1891-1900) ali obdobje začetnega epigonstva, realizma in dekadence
- ZRELO OBDOBJE (1900-1909) ali družbeno kritično obdobje
- POZNO OBDOBJE (1909-1918) ali psihološko ali etično obdobje

NA KLANCU

Snovno motivna podlaga romana temelji na socialnih razmrah. Je biografsko delo. Govori o Franckinem življenju od otroštva do smrti. Vsako poglavje je zaokrožena celota in zajema posamezna obdobja njenega življenja in njene družine. Lahko govorimo o cikličnosti, ki je domena impresionističnega kompozicijskega načela. Francka je podoba žene mučenice.

I. CANKAR: Hlapci

Obdobje v katerem je delo nastalo:

Sama drama je nastala v obdobju moderne, natančneje leta 1910. Moderna je obdobje, ki ga zaokrožajo štirje literarni ustvarjalci: Dragotin Kette, Josip Murn Aleksandrov, Oton Župančič in Ivan Cankar.

Začne se leta 1899, in sicer s pesniškima zbirkama:

-Erotika (Ivan Cankar)

-Čaša opojnosti (Oton Župančič)

konča pa se s Cankarjevo smrtjo, 1918. Za moderno je značilno da je pluralistično obdobje, v katerem se prepletajo različni stili in slogi: realistični, naturalistični, dekadenca, simbolizem in impresionizem. Slovenska moderna je tudi prvo obdobje v slovenskem slovstvu, ki se lahko ponaša z enakomernim razvojem vseh treh slovstvenih vrst: lirike, pripovedništva in dramatike. Ravno to obdobje je ustvarilo slovensko dramatiko, ki je v času med romantiko in realizmom dala šele prve skromne poizkuse. CANKARJEVE DRAME PA SO NAJVIŠJI DRAMSKI DOSEŽEK OBDOBJA.

Zapomnimo pa si da slovenska moderna ni slovstvena smer, ampak skupina ustvarjalcev, pri katerih se križajo različni literarni tokovi.

Nekaj o nastanku dela in njegove značilnosti:

Hlapci so nastali še v predljubljski dobi torej pred letom 1907, seveda v zrelem obdobju čeprav jih je avtor izdal šele leta 1910. Avtor jih je zasnoval na Dunaju, napisal pa v zatišju nadškofijskega dvorca v Sarajevu. Pisal jo je v zelo ugodnih razmerah zbrano zavzeto in tako kot vedno z odrom pred očmi. Namen za ustvaritev takšnega dela je imel že od sprejema volilne reforme, ki je klerikalni stranki zagotovila neomejeno oblast v deželi. Kljub temu da je Cankar sam izjavil da so Hlapci resna drama, jih lahko imamo za tragedijo, seveda ne običajno, ampak moderno tragedijo, saj se končna zmaga pokaže kot poraz. Hlapci tvorijo še z deloma Za narodov blagor in Kraljem na Betajnovi triptih, kjer je Blagor na začetku, Kralj na drugem mestu in hlapci na koncu. Blagor je pisan v dramatikovi perspektiviki kaže da je mogoče postati revolucionar(torej:

- se odločiti za zasebno preganjanost, za stradanje, za socialno skrajno ogroženo eksistenco.

- najti zvezo z opozicijsko, revolucionarno, samostojno, močno socialno silo.)

Hlapci pa pričajo nezmožnost obojega.

V Kralju avtoritarna oblast delavstvo razhajka in stre, v Hlapcih pa tvorijo uporno grupo trije delavci.

Hlapci kažejo lažnivost zunanjega rodoljubarskega, liberalističnega navdušenja, deklamiranja, patetiziranja govoričenja (posebno skoz Komarja in Minko), sociološko gledano pa kažejo izjemno visoko stopnjo institucionalizacije slovenskega izobraženstva; prehod iz barbarskega rodovnega stanja v evropsko civilno je izvršen. V Hlapcih se bog in moč poistovetita (celo skozi župnika). Hlapci razkrivajo vse te podivjance, ničvredneže, slabiče, katere obvlada OBLAST-ta drži ves svet skupaj; če so ljudje hlapci, mora biti oblast in čim bolj so hlapci tem močnejša mora biti oblast. Sama drama pušča tudi odprto pot iluzije-vere.

Bistvena značilnost samega dela pa je v tem, da se Jerman sam odpove svoji dozdejšnji poti - svoji ideji, pameti, zavest- in se podredi (avtoriteti, bogu)

PERSPEKTIVA:same drame je jasna: pridobiti na svojo stran čim več t'antikristovŹ iz hlapcev narediti ljudi.

Opis glavnih oseb:

JERMAN: osrednji junak drame je zastopnik levega krila liberalno naprednega učiteljstva,saj se ne zadovoljuje več s frazami o narodu in napredku, ampak ustanavlja izobraževalno društvo za kmete in delavce. da bi pripomogel k socialnemu, kulturnemu in političnemu dvigu ljudstva v zaostalih razmerah. Povezovanje s Kovačem Kalandrom kaže, da se usmerja k proletariatu kot predhodnik socialističnega izobraženstva. Jerman je izrazit etik in izpolnjuje svoj razsvetljenski položaj. Po značaju je sanjav v ljubezni sentimentalen in občutljiv; v sebi ne najde moči za samostojnost ampak se podredi avtoriteti (materi, bogu). Manjka mu svobodno prepričanje, občutek ravnati se po nečem, zanj je vse pretežno, tako odgovorno in nezmožno, življenje jemlje preveč zares. Ves čas se bori zoper neumnost, kar je vidno v gostilniškem govoru: t'O, ne bi bila težka vojska zoper neumnost- duše so žejne, sme bi šle k studentu! Ali neumnost ni le neumna, temveč je tudi bogataŹ.Jerman z izredno močjo in zagrizenostjo brani svoj prav skozi vsa štiri dejanja. Od župnika in sistema je požrt pobit; župnik ga izžene in socialno onemogoči. V Jermanu pa se zbudi še občutek krivde zaradi matere, kar ga pripelje skoraj do samomora, toda v zadnjem trenutku ga očisti in prenovi za novo življenje odpuščajoči glas mrtve matere. Vedeti pa moramo: KLJUB TEMU DA SE JERMAN BORI PROTI CERKVI JE VERNIK SAJ NI NASPROTNIK VERE, AMPAK IZKORIŠČEVALSKE CERKVE.

ŽUPNIK:je vsekakor najmočnejši Jermanov protiigralec. Je zelo radikalna osebnost, ki ga ne zanima religioznost, ampak le pripadnost instituciji,, cerkvi, stranki... Ni ne kristjan ne ideolog. Njegovo stališče je povsem jasno, to je oblast.Prepričanje in vera sta mu deveta skrb.Človek je lahko pijanec tat razbojnik, ni važno, važno je da je hlapec. To je izredno lepo vidno v pogovoru z Jermanom ko reče:ŹNikomur, ki je moj kruh, ne gledam na usta, če se je prekrizal, preden je ugriznil; ne vprašam ga za grehe, ne gonim ga v cerkev. žali eno je potrebno in je ukaz: da pokaže name, kadar ga vprašajo, kdo mu je gospodar.Ź Župnik simbolizira dvoje antietičnost in oblastništvo. Župnik je izredno moder človek in nima nobenih iluzij. Jermana si želi za sodelavca, ker je v njem ugledal možnega oblastnika, vendar pa Jerman ne poklekne pred njim tako kot drugi.

ZA župnika ostaja ena sama dilema: ali Jermana prepričati (persuazivna metoda), da mu služi, ali pa ga potolči, poslati na Goličavo (represivna metoda).

KALANDER: vsekakor najzvestejši Jermanov privrženec, po poklicu kovač torej pripadnik proletariata. Je lik postavnega in pokončnega proletarca, ki je v drami nosilec ideje socialističnega odpora zoper meščanski red. Je oseba, katera lahko nadaljuje Jermanovo idejo; torej spreobračati hlapce v ljudi in borbo proti izkoriščevalski cerkvi.

KOMAR: na začetku dela torej pred zmago klerikalne stranke, je izrazit privrženec liberalcev, po zmagi klerikalne stranke pa postane goreč klerikalec. Je izrazit primer človeka, ki se spremeni s spremembo režima. Je nekakšen simbol skakalnega mojstra.

HVASTJA: tudi on se je podredil sistemu, vendar je on svoje prepričanje podredil nujnosti življenjskega obstoja svoje številne družine, v težki situaciji vztraja, ima pa tudi posluha Jermanovo početje.

LOJKA: je učiteljica in je stranska figura z značilnimi črtami Cankarjevih pozitivnih, čustveno, sentimentalno zarisanih žena.

MINKA in GENI: se enako kot večina drugih podredita novemu režimu, s tem da je Minka zelo podobna komarju. Prikazani sta satirično in z močnimi potezami karikature.

Vsebina dela:

PRVI AKT: se odvija na vrtu pred županovo krčmo. Začne se s pogovorom med Jermanom in Ančko-županovo hčerjo. Ko se razideta, prideta nasproti Minka in Geni, ter prične se pogovor o bližajočih volitvah. Ko pride še Lojzka ima Jerman vsega zadosti in odide, ter ga nekaj časa ni več na spregled. Nato se trm učiteljicam pridruži še pijane Komar, ki že tri dni praznuje na zmago liberalne stranke, v katero je popolnoma prepričan. Zvečer so vsi zbrani pred županovo krčmo in s težkim srcem čakajo, da poštar prinese novico. Malce pred mrakom se pojavi tudi Jerman, ki molče sede k zbrani družbi. Kmalu zatem se prikaže poštar in prinese novico, da je ne volitvah zmagala klerikalna stranka. Ta novica zbrane, posebej pa še Komarja močno pretrese. Kmalu zatem se pokaže župnik, ki je zelo ponosen na zmago.

DRUGI AKT: dogajanje poteka v šolski knjižnici. Komar, ki se je tako kot vsi drugi liberalci, razen Jermana že spreobrnil, celo bolj goreče, pregleduje police s knjigami in meče proč knjige, ki jih je nekoč sam prinesel. Nato pride v šolsko knjižnico Hvastja, ter mu naloži pokororo za besede, ki mu jih je le ta izrekel pred volilnim izidom (mežnar, mevža.). Komar poklekne pred njim na kolena in ga prosi odpuščanja, nato pa nadaljuje s čiščenjem knjižnice. Hvastja gre med tem po Jermana, vmes prideta še Geni in Lojzka in ko pride še župnik se začne posvet. Župnik pride nezadovoljen in jih povabi na večerjo, da bi se tamkaj pogovorili o neprijetnih zadevah. Govoriti začne o prejšnjih napakah, o tem kako so nekateri pijančevali od jutra do noči (misli seveda na Komarja), govorili brezbožno in s tem delali sramoto celi fari. Zatem pride Minka in ko župnik izve kar je imel namen izvedeti. (torej kdo med učitelji je tisti, ki gradi gnezo nejeveri in antikristu, se prikaže grešnik, Jerman. Župnik mu pove svoje zahteve, torej, da se mu pokori in da torej postane zvest hlapec svojemu gospodarju. Ampak Jerman to na lep način odkloni in pove kaj si misli o takšnih ki so to storili, ter moško odide.

TERTJI AKT: se odvija v Jermanovi izbi, in sicer pogovor med Jermanom in Kalandrom. Jerman ga vprašuje če je imel kaj uspeha pri iskanju pomagačev vendar so se skoraj vsi potuhnili. Mati jima prinese južino, a Kalander opazi date južine niso dale prijazne roke, a se oba zavedata da bosta še marsikatero takšno pojedla, saj je

vsa fara kot pijana. Zatem pride v sobo ma ti, ki ga ozmerja z antikristom in ga ne priznava več za svojega sina.Čez nekaj časa pride Lojzka in Kalender odide, z novico, da mu je na svojo stan uspelo pridobiti enega pomagača. Lojzka bi mu morala prinesti pisma od Ančke,a ni imela uspeha. Po kratkem pogovoru odide. Po Lojzkinem odhodu pride še župnik, kateri se pride opravičit, seveda s točno določenim namenom in sicer, da bi Jermana prepričal, da pristopi na njegovo stran,a tudi tokrat mu ne uspe, kajti Jerman je prepričan v svoj prav, za katerega se brani z vsem srcem in se ga ne da kar tako spreobrniti. Jerman mu na lep dostojen način pove, da ne bo pokleknil pa če se zgodi karkoli. Župniku reče, da mu je povedal kaj je njegov posel. hlapce preobračati v ljudi.

ČETRTI AKT: krčma. Kalender in še dvoje delavcev sedi za mizo, pridruži se jim še Jerman.Pripravljajo se na zborovanje.V krčmo pride Lojzka in prosi naj gre vendar je ne posluša, klju temu, da mu pove,da ga nameravajo izseliti na Goličavo. Lojzka odide, prikaže pa se Komar, ter Jermanu pove da zbira podpise o njegovi selitvi na Goličavo. V krčmi se je med tem časom nabralo že precej ljudi in začelo se je zborovanje na katerm je imel glavno besedo Jerman. Na začetku je govoril lepo in počai nato pa vedno bolj divje,pričelo se je zmerjanje, govorjenje čez vero in ko je Jerman prišel že tako daleč, da jih je začel ozmerjati s hlapzi (izraz za neumne , slabe ljudi in tudi za ljudi , ki niso gospodarji), je ljudstvu prekipelo in spravili so se nadenj in ga ranili. Rešil ga je Kalender, ki ga je prijel pod pazduho in porinil navzven.

PETI AKT: Jermanova izba. V sobi sta Geni in Lojzka.Pogovarjajo se o križevem potu, ki ga bo nocoj nastopil Jerman. Vsi mu ponujajo darila, a on pravi, da jih na tej poti ne bo potreboval. Zatem pride zdravnik in Jerman stopi k njemu, ter ga prosi naj mu pove, če bi lahko z svojim ravnanjem rešil eno samo urico umirajoči materi in ta mu pove da bi bilo to možno. Jerman stopi po župnika, med tem pa pride v njegovo izbo tudi Hvastja z kolinami zanj.Župnik in Jerman prideta iz ozadja. Hvastja nato odide, po daljšem poslovilnem govoru pa se razideta tudi z Lojzko, kakor, da se poslavljata za zmeraj. Nato pride še Kalender, ki mu pove da želi na praznike narediti zborovanje, in , da je že zbral sedem antikristov, vendar Jerman mu pove da on ne bo več zboroval, kajti pripravljen je za na pot.Kalender in Lojzka skupaj odideta. Župnik pride od leve; oba govorita zelo tiho.Jerman vprašuje Župnika o svojih grehah, ta pa mu priporoča naj moli za svojo mater.Župnik odide Jerman pa stopi do matere. Prosi jo naj ga samo še enkrat pogleda, mu reče le eno besedo,se mu le enkrat nasmehne, saj ga bo s tem blagoslovila, a tega blagoslova ne dobi. Nato vzame svečo, jo nese do pisalne mize in pogleda na razpelo: Tam si nikoli te še nisem videl... pozdravljen mi Nazarenc, zdaj te poznam, tebe in tvoje srce!..

Izidor Cankar

SVETOVNA KNJIŽEVNOST PRED 2. SVETOVNO VOJNO

- Starejše literarne smeri
- Modernizem
- Socialistični realizem
- Eksistencializem v književnosti
- Magični realizem
- Postmodernizem

Kafka: Preobrazba

Moderna pripovedna groteska:

V književnosti je to izraz za dela, ki prikazujejo življenje v deformirani, popačeni podobi, ki je hkrati smešna in grozljiva. V tem smislu lahko pomeni pesniška, pripovedna in tudi dramska dela, največkrat pa kratke zgodbe in novele ali pa krajše igre z »groteskno« vsebino. Namen je poudariti določene ideje.

Groteskno v delu: sama preobrazba Gregorja Samse v hrošča in odnos družine do hrošča.

Novela Preobrazba je spoj tradicionalne preobrazbe človeka v žival, kar poznamo že iz antike (Ovid: Metamorfoze), ljudskega slovstva (princ v žabo), in značilnosti modernega romana. Kafka piše v realističnem slogu oz. stvarno opisuje dogajanje, le motiv je fiktiven. Temu pravimo fabulativna absurdnost.

Za snov svojih novel in romanov uporablja stvarno vsakdanje življenje (večinoma iz uradniškega in družinskega življenja), vendar ne v izkustveni obliki stvarnega sveta, ampak v podobi, ki jo je dobil v sanjah in v podzavesti. Celotna resničnost je torej pomaknjena v zavest. Zato je zgodba v Preobrazbi groteskna. Kafka postavlja svoje junake v brezizhoden položaj, le-ta pa izraža popačeno, deformirano, groteskno življenje. Kafka s fabulativno absurdnostjo naravo prilagodi fiktivnemu (prehranjevanju hrošča, služba, težave v službi in doma...).

Začetek novele:

Gregor Samsa, potujoči uradnik, se nekega jutra prebudi iz nemirnih sanj. Negibno leži v postelji, saj se je čez noč preobrazil v hrošča. Že zgodaj bi moral v službo, a presliši budilko. Svojega dela ne mara, a je edini, ki denarno podpira družino, ki jo ima rad. V službo hodi zgodaj, veliko dela, malo je, utrujen je, ima zahtevnega šefa, ki ga lahko vsak čas odpusti. Cela družina se čudi, da Gregor ne gre v službo in presenečeni so, da ves dan počiva.

Začetek 2. poglavja: Zvečer se Gregor lačen prebudi. Čaka ga večerja, ki je zaradi preobrazbe ne more pojesti. Opazi, da nikjer ni nikogar. Vedno so se sukali okoli njega, sedaj, ko jih potrebuje, pa mu obračajo hrbet.

Konec novele: Zjutraj najde postrežnica mrtvega Gregorja. Samsovi podnajemniki se razburjajo, ker ne postrežejo zajtrka. Zato se oče Samsa odloči, da jih bodo kar spodili. Odločijo se, da se bodo preselili v manjše in cenejše stanovanje. Postrežnico so odpustili, sebi pa poiskali delo. Mati pa opazi, da je Greta zrasla v lepo dekle, ki bi bilo godno za možitev.

Kafka oblikuje nov tip junaka - kafkovski junak. Zanj je značilno, da ne reagira aktivno, pač pa je v življenju pasiven in podleže tegobam. Preveva ga moderno

občutje sveta, ki je pogojeno z izgubljenostjo, nemočjo in z odtujenostjo modernega človeka. Gregor se počuti utesnjenega (hroščev oklep, majhna soba...), odrinjenega, saj ga družina zavrača, izkoriščenega, kar se pokaže po njegovi smrti.

Pripovedni način:

Pripovedovalec je tretjeosebni, vsevedni. Značilnost njegovega stila pa je, da na videz čudne stvari podaja hladno, stvarno realistično, s tem pa doseže posebne učinke.

*****

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST PRED 2. SVETOVNO VOJNO IN MED NJO

- 1920 – 1930 EKSPRESIONIZEM
- 1930 – 1941 SOCIALNI REALIZEM
- 1914 – 1945 KNJIŽEVNOST 2. SVETOVNE VOJNE

Lirika: je bila pred ekspresionizmom pretežno simbolistična in impresionistična, oblikovno in slogovno tradicionalna. Glavni predstavnik je **Alojz Gradnik**.

EKSPRESIONIZEM je liriko moderniziral – uveljavil je prosti verz, tudi ritmizirano prozo. Vse to je bil izraz človekove razklanosti, krize, tesnobe in odpora proti kapitalistični družbi. Glavni predstavnik je bil **Srečko Kosovel**.

SOCIALNI REALIZEM lirika je v tem obdobju zopet uvedla vsakdanji stvarni jezik in tradicionalne pesniške oblike.

Epika: epika, ki je sledila tradicionalnim smerem je imela realistično ali romantično – realistično osnovo z nekaterimi značilnostmi ekspresionizma. Predstavnik: Ivan Pregelj.

EKSPRESIONIZEM v ekspresionizmu daljša proza ni nastala, Slavko Grun pa je ustvaril kratko prozo.

SOCIALNI REALIZEM v tem obdobju je bila epika izrazita, ko so njeni ustvarjalci Prežihov Voranc, Miško Kranjec, Ciril Kosmač, France Bevk in Anton Ingolič prikazovali stvarne dogodke in osebe iz družbenega življenja, predvsem tako imenovane »male ljudi« - kmetje, delavci,. Revni – vsi, ki so bili zatirani. Poleg novele se je uveljavil tudi roman.

Dramatika: je bila v ekspresionizmu predvsem lirizirana, zanjo je značilna grotesknost. Predstavnik: Slavko Grun.

Ta zvrst je močnejše zaživela v SOCIALNEM REALIZMU, ko so bili njeni glavni predstavniki Bratko Kref, Fredo Kozak, Ivan Portič. Za ta besedila je značilna analitična tehnika, bistveno sporočilo pa socialna kritika.

*****

KNJIŽEVNOST 2. SVETOVNE VOJNE

Lirika: je bila motivno razvita. Poleg motivov okupacije, boja in življenja v taboriščih so pogosti tudi ljubezenski motivi. Predstavniki: Karel Destovnik Kajuh, Oton Župančič, Tone Seliškar, Ivan Minati, Matej Bor.

Epika: prevladovali so razni dnevniški zapisi.

Dramatika: razvila se je predvsem na osvobojenih ozemljih, v partizanskih, igralskih, gledaliških in kulturnih skupinah. Najpomembnejše dramsko besedilo iz tega časa je Borova ljudska igra Raztrganci.

POMEN OBDOBJA:

Ekspresionizem je dal Slovencem **Srečka Kosovela**, socialni realizem pa pomembne pripovednike, ki so v svojih delih prikazali življenje različnih slovenskih pokrajin.

Književnost med 2. svetovno vojno je bila ena izmed sredstev boja za osvoboditev, izpad okupatorja.

Srečko Kosovel: EKSTAZA SMRTI

Ekstaza smrti je po slogu in obliki ena najpristnejših slovenskih ekspresionističnih pesmi. Prvič je bila objavljena leta 1925 v Ljubljanskem zvonu. Zgrajena je iz vizionalnih slik stare Evrope, ki umira; njeno smrt bodo spremljale naravne in družbene katastrofe, ponazorjena s podobami večera, rdečih morij krvi. Evropski človek je kriv, ker se je s kapitalistično civilizacijo in tehniko odtujil naravi, dobroti in etosu; apokaliptična katastrofa bo zadela tudi nedolžne. [ele s smrtjo zadnjega evropskega človeka bo krivda zbrisana, prišla bo doba sprave. Iz razvalin starega sveta bo vstal nov evropski človek, etično očiščen in prerujen (motiv Kristusove smrti in vstajenja). Kosovel misli z umirajočo Evropo evropsko kapitalistično civilizacijo.

Ekstaza smrti je besedna zveza, ki povzema duhovni položaj krščansko-kapitalističnega sveta tik pred civilizacijskim propadom. Zahodno Evropo preplavlja družbeni red (kapitalizem), ki je zaradi skrajne nepravilnosti nujno obsojen na uničenje, propad, smrt. Človeku se bo uprla narava, sonce nekonečno bo večerjalo, obstalo bo na nebu in preplavilo Evropo z vročino, bolečino, jejo, krvjo. Vse bo krvavo, nebo, oblaki, morje, potoki, V hudih mukah bo človek umrl, tudi otrok, tudi poštenjak, kajti narava je neizprosna in terja tudi nedolžne žrtve. Zlata kraljica (zahodna Evropa) bo legla v krsto, sonce bo znova zašlo in rodilo se bo novo jutro na vzhodu (Rusija je znanilka novega pravečnega družbenega reda - socializma).

Pesem je napisana v zanesenem, mogočnem ritmu. V pesmi je opazna množna metaforika. Metafore zelo nazorno slikajo katastrofo. Rdeča barva simbolizira revolucijo, zlata in bela simbolizirata bogastvo, razkožje, zelena pa dobroto. Pogost znak Kosovelovega ekspresionističnega sloga je ponavljanje istih besed in pojmov, kar zbuja vtis preprostosti in spontane iskrenosti. To je značilno tudi za Ekstazo smrti. Oblika pesmi je raztrgana, disharmonična, verz je svoboden.

Slavko Grum: DOGODEK V MESTU GOGI

1.) Zunanja in notranja zgradba drame

Zunanja zgradba: drama je kratka dvodejanka, ki ne poteka v vzročnem zaporedju, temveč simultano. Taka predstava deluje kot kompliciran, vendar skrajno precizen mehanizem.

Notranja zgradba: kot sam Grum pravi, je Dogotek v mestu Gogi montaža raznih zgodb: iz Zolajeve novele Za noč ljubezni, sklepnega prizora Ibsenovih strahov, iz dveh svojih črtic in osnovne zgodbe Strindbergove Gospodične Julije

2.) Oznaka oseb, njihova omejenost s psihološkimi frustracijami

Protagonistka zgodbe je Hana, ki se je po dolgih letih bivanja v tujini zopet vrnila domov. Njen motiv je seksualna travma. V rani mladosti jo je posilil hlapec, kar je bil vzrok za njen odhod iz mesta. Svoje frigidnosti se želi rešiti z umorom Preliha. Konec drugega dejanja se zdi, da ji je to uspelo, vendar se zastori dvignejo znova in vidimo vse prebivalce v začetnih pozah, tudi Hano. Njen uspeh je torej vprašljiv. Tudi ostali junaki izhajajo iz psihopatološke seksualnosti: sestri Tarbula in Afra (nevoščljivost), Klef (pedofilija), umrli naddavkar (samoljubnost), Gapit (fetišizem - lutka), grbavec Teobald (želja po kompenzaciji), mirna žena (samomor).

3.) Pomen didaskalij za razumevanje drame

Pomen didaskalij je lažjem razumevanju razpleta, ki poteka pred bralcem. Brez didaskalij bi dogodkom težko sledili, saj nazorno slikajo dejanja junakov in dogajanje okoli njih. Drama je analitična.

4.) Razlaga konca in prizorov po koncu, ali gre za krožno dramaturgijo

Konec predstavi tragičnost mesta, saj se ne razplete, ampak se spet zgodijo stvari, ki so se zgodile že na začetku.

5.) Primerjava koncev pri Grumu, Sartru in Ionescu

Pri vseh treh na koncu ne najdemo nikakršnega sporočila ali rešitve, saj se stvari ponovijo: pri Sartru kot brezizhodnost in ujetost, Ionescu predstavi isti dialog le z drugimi osebami, Grum pa ponovi dogodke, ki so se že zgodili.

6.) Glavna ideja v drami, ali je v Gogi možna odrešitev

Glavna ideja drame je prikaz sprevrženosti prebivalcev mesta Gogi, ki mučijo en drugega vsak na svoj način. V Gogi odrešitev ni možna, vsak ostane žrtev potlačenih in neizživetih strasti.

7.) Absurdnost v Gogi in pri Ionescu

Absurdnost drame je v iskanju izhoda iz začaranega kroga vsakdana. Goga bo ostala vedno ista - prostor zafrustriranih ljudi, ki si ne morejo, morda celo ne želijo pomagati. Pri Ionescu je glavni namen zgodbe predstaviti absurd, Grum pa ga jemlje le kot sredstvo za oblikovanje umetniškega dela.

KAREL DESTOVNIK-KAJUH: BOSA POJDIVA, DEKLE, OBSOREJ

Poezija upora in revolucije zajema pesmi, nastale med 2. svetovno vojno (1941 - 1945) in po vojni na vojne teme in motive.

Teme in motivi, ki so skupni tej poeziji, so : boj za svobodo, partizanski spopadi, sovražstvo do okupatorja, trpljenje in mučenje ujetnikov, talcev, taboriščnikov, usoda pregnancev itd. Ta poezija je precej obsežna in raznovrstna. Pesniki so tudi preprosti, anonimni, med ustvarjalci so bili pripadniki vseh generacij, tudi že uveljavljeni pesniki, npr. Oton Župančič, Alojz Gradnik, Tone Seliškar, Mile Klopčič, Anton Vodnik, Božo Vodušek, Edvard Kocbek, Igo Gruden, Matej Bor idr.

Karel Destovnik Kajuh iz vrst mladega rodu je znal združiti narodnoosvobodilni duh z občutji mladega človeka, ki hrepeni po mladosti, življenju, ljubezni, sreči. Ker je pesnil s preprostimi pesniškimi srdstvi, so nekatere njegove pesmi skoraj ponarodele.

Idejna analiza: *Pesem Bosa pojdiva, dekcle, obsorej* izpoveduje globoko ljubezensko čustvo. Fant nagovarja dekcle, naj natrgata češnjevih vej in jih odneseta na grobove talcev. V pesmi je prisoten izrazit kontrast med svetlim in temnim. Svetlo ponazarjajo razsanjane češnjeve veje, temno grobovi talcev. S ponavljanjem je podoba še učinkovitejša, belo in temno se v pesmi izmenjavata tako kot ljubezensko hrepenenje, ki je osrečujoče, in bolečina ob misli na trpeči narod.

Slogovna analiza: Po obliki je pesem tradicionalna, sestavljajo jo tri štirivrstične kitice z rimo. Jezikovno in slogovno je blizu ljudski pesmi in je zelo melodična. Figure ponavljanja v pesmi so anafore, geminacije, pararelizem, pesnik pa se poigrava tudi s stopnjevanjem (temni, pretemni).

*****

SLOVENSKA KNIŽEVNOST PO 2.SV.VOJNI:

-Prvo obdobje (1945-1950) –zanj velja »uvoženi« socialistični realizem iz Sovjetske zveze (pomen delovnih brigad, izgradnja porušene domovine,pomembnost kolektiva in ne človeka..)

-Drugo obdobje se je začelo po l.1950 in pomeni premik v intimizem. Prva taka pesniška zbirka so **Pesmi štirih** (1953- Ciril Zlobec, Tone Pavček, Janez Menart in Kajetan Kovič). Prvi dramtik –intimist je bil Dominik Smole. (**intimizem** se pojavi v slovenski književnosti v 50.letih prejšnjega stoletja)

-Tretje obdobje (okoli 1960), pomeni razmah mdernizma, pojavi se tudi knjiženost absurda (v svetu ne vidi več smisla, absurden je tudi človek, saj ne more uresničiti svojih idej)

Janez Menart: Croquis

Osrednji motiv pesmi je risanje skice (croquis=skica). Pripovedovalec je pesnik, ki sedi v kavarni in po razliti lužici konjaka, iz dolgčasa riše različne podobe. S sliko je želel pesnik ponazoriti svet, ki si ga je v resnici želel (hišica v naravi, klopca, stezica in lepa žena med rožami). Celotna pesem je lahko le realistična slika vsakdanjosti ali prispodoba življenja in sporoča, da je življenje mrzlo in sivo, neprijetno in pusto kot marmor.

KAJETAN KOVIČ : JUŽNI OTOK

Kajetan Kovič je lirik prve povojne pesniške skupine. Najprej je gojil motive in teme iz novoromantične tradicije. Pozneje se je od nje oddaljil v bolj objektivno poezijo, ki ni izpovedovala neposredno, pač pa prek podob, simbolov in mitov. V slogu se je približal simbolizmu.

Podoba in simbolika:

Pesem Južni otok je metafora, nasprotje Labradorju (polotoku na severu Kanade), kot je naslovil zbirko, iz katere je pesem. Če ob Labradorju pomislimo na mraz in krutost človekovega bivanja na tem svetu, južni otok predstavlja nasprotje, vzbuja asociacije o pravem, resničnem razkošju življenja. Otok ni določen, se pojavlja in izginja. Kaže se kot privid, fikcija. Lirski subjekt pa želi svoje prepričanje v njegov obstoj še posebej poudariti (gl. "je", biti je prva in zadnja beseda v pesmi, obakrat tudi grafično poudarjena, podčrtana). Temeljno je torej prepričanje, da južni otok, z vsem, kar lahko pomeni, enostavno je, čeprav se upanje in vera križata z dvomom, saj otok izginja in se včasih zdi, da ga sploh ni. Verjeti je torej vrednota sama po sebi.

Slogovna analiza:

V pesmi pomembno prispeva k celotni podobi ritem pesmi, ustvarjen s skladenjskimi sredstvi. Opazno je mnogovezje (polisindeton) z anaforo in paralelizmom. Zadnje ponazarja občutek gibanja, valovanja in nihanja.

DANE ZAJC: ČRNI DEČEK

Dane Zajc je pesnik druge povojne pesniške generacije; v svoji poeziji izraža novo občutje sveta, polno bolečine, obupa, nesmiselnosti človekovega početja, umiranje itd. Njegove pesmi so prežete z občutji osamljenega bivanja sredi razkroja vseh tradicionalnih vrednot. Človek je v takem svetu le igrača neznanih in nespoznavnih sil. Pogosto zapada v brezno obupa, absurda, toda nikoli se ne vda resignaciji, to velja tudi za pesem Črni deček.

Podoba in simbolika:

Podoba dečka v pesmi Črni deček je podoba ali simbol pesnika sredi razpadajočega sveta. Čeprav ne vidi smisla v svojem početju, vseeno poje. Čeprav je sam sredi puščave, sizifovsko vztraja, ker čuti, da mora vztrajati.

Svobodni verz in paralelizmi:

Pesem je zapisana v svobodni kitični obliki in v svobodnem verzu. V besedilu so številni paralelizmi členov, značilni za stara biblijska pesemska besedila. Ritem ustvarjajo ponavljanja.

SVETLANA MAKAROVIC: ZELENI JURIJ

(Iz zbirke Izštevavanja 1977)

Oblikovne in jezikovne značilnosti ljudskih pesmi:

- preprost jezik, narečna govorica, popačenke
- pomanjševalnice
- stalne pridevniške besede (okrasni pridevniki)
- ponavljanje besed
- pretiravanje
- ljudska števila (3,7,9,10)

Sporočilo pesmi:

Sporočilo pesmi je v tem, da človeško zlo rodi še večje zlo, človekovo maščevanje še večje maščevanje in da se človeku vse, kar drugemu slabega stori, povrne s še mnogo slabšim in bolj trpečim. Tako se v Juriju, Zelenem in Sivem, lahko najde vsak izmed nas in od vsakega posameznika je odvisno, kako bo v življenju ravnal: ali kot Zeleni ali kot Sivi Jurij.

Povzetek vsebine:

Pesem ima tri dele. V prvem delu lirski subjekt poziva ljudi, naj odprejo okna Zelenemu Juriju, ki jaše po zelenem polju, na zelenem konju. Dajo naj mu stvari, ki jih še ne pozna: piti iz vrča solza, iztaknejo naj mu svetle oči in naj hodi sključen, ker tako hodijo tudi oni. Zeleni Jurij iz tega dela je tukaj še podoben Zelenemu Juriju iz ljudske pesmi, kjer predstavlja veselje, saj prinaša pomlad kot zmagovalko nad zimo, zato ga ljudje obdarujejo z različnimi darovi. Zeleni Jurij Svetlane Makarovič pa naj postane čim bolj podoben ljudem sodobnega sveta, zato mu nalagajo žalost in nesrečo in naj bo notranje zlomljen.

V drugem delu se ljudska hudobija še stopnjuje: ljudje so od besed prešli k dejanjem. Ljudje si niso bili složni, gledali so drug mimo drugega, niso si bili prijatelji, a združila jih je hudobija in v takem stanju so kamenjali Zelenega Jurija. Jurij v takem svetu ni hotel biti, zato ga je zapustil, ljudje pa so pozabili nanj. Jurij iz tega dela pesmi se prav tako zelo razlikuje od ljudskega Zelenega Jurija. Zeleni Jurij rad prihaja k ljudem, Jurij iz pesmi S. Makarovič pa se boji in noče živeti v nasilnem in odtujenem svetu.

V tretjem delu pesmi zopet nastopi Jurij, a ne Zeleni, ampak Sivi, ki je povsem nasproten tistemu iz prve kitice in še bolj nasproten tistemu iz ljudske pesmi. Lirski subjekt že takoj na začetku poziva ljudi, naj pred njim zaprejo vrata in okna. Sivi Jurij je kamenjani človek, ki je zrasel v moža. Posledica kamenjanja je še hujše zlo, saj je mož postal maščevalen: ljudem iztika oči, vdira v hiše, hudobija ljudi iz drugega dela pesmi se je v Sivem Juriju v tretjem delu še stokrat pomnožila. Ljudje sodobnega sveta so si zaradi hudobije namesto darov narave, ki jih dobijo po darovanju Juriju, prislužili zlo oz. žanjejo to, kar so sejali: hudobijo. Siva barva pomeni mrtvilo, žalost, turobnost, zelena barva je tej popolnoma nasprotna, saj je barva pomladi, življenja.

VITOMIL ZUPAN: MENUET ZA KITARO

Vojni roman in prvoosebna pripoved:

Menuet za kitaro je vojni in avtobiografski roman. Izšel je leta 1975 in je vrhunsko delo Vitomila Zupana. V romanu najdemo prvoosebno pripoved Jakoba Berganta - Berka, ki odide v partizane; sledi prikaz zgodovinskih vojnih razmer iz partizanskega življenja. Pripovedna oseba je svobodomiselnih intelektualca, ki poskuša združiti partizanski boj s slo po svobodi, pustolovščini in tveganju. Partizanom se je pridružil, ker se je odločil za boj proti okupatorju, toda kmalu spozna, da souresničuje projekt revolucije, zato se noče ukloniti disciplini, v kateri vidi omejevanje svoje osebne svobode. Ob Berku je že nekdanji španski borec Anton, Berkov drugi jaz, ki blaži Berkov vihravi individualizem. Po vojni se Berk srečuje v Španiji, kjer počitnikuje, z nekdanjim nemškimi oficirjem Josephom Bitterjem, s katerim kritično ocenjujeta vojno dogajanje.

V zgradbi romana se prepletata sedanost in preteklost s tokom zavesti - Berkovih misli in asociacij, kar učinkuje modernistično. Slog je natančen, učinkovit, brez nepotrebnega umetničenja.

Roman Menuet za kitaro odkriva resničnost, kakršno vidi Berk, to pa je značilnost personalnega pripovedovalca. V delu spoznamo avtorjevo umetniško - kritično oceno partizanskega življenja, ko se je moral posameznik eksistencialistično odločati za svoja dejanja.

DRAGO JANČAR: VELIKI BRILJANTNI VALČEK

Pretresljiva drama s poetičnim naslovom Veliki briljantni valček (1985) prikazuje kruto dramsko dogajanje v norišnici, kamor oblastniki potiskajo ljudi, ki se jih želijo znebiti.

Motivno-tematska interpretacija:

Zgodovinar Simon Veber se po neki »prekrokani« noči znajde v psihiatričnem zavodu Svoboda osvobaja, ki nas asociativno spomni na napis nad vhodom v nemško koncentracijsko taborišče: Delo osvobaja. Simona sprejme robati bolničar-ječar Volodja, ki naj bi ga pomagal preoblikovati, prevzgojiti, predelati v človeka po meri oblastnikov, ki prenašajo samo pokorne ljudi, take, ki ne mislijo s svojo glavo. Gre torej za motiv prevzganja drugače mislečega posameznika v svetu, ki je norišnica in zapor. Drama je torej metafora.

Moderna groteskna drama:

Dogajanje se dogaja groteskno grozljivo in po temačno tragičnem vzdušju mestoma spominja na Grumov Dogodek v mestu Gogi. Groteskno je mešanje tragičnega z ironičnim, sarkastičnim, ciničnim, karikiranim.

Simona Vebra, ki so ga navdušile uporne ideje poljskega vstajnika Drohojovskega, Volodja navsezadnje z opozorilno amputacijo zdrave noge spravi »k pameti«.

Moderna drama se kaže tudi v jeziku; jezik se drobi na krike, elipse, se vulgarizira, monologi se krčijo in replike krajšajo.